ՍԻՕՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԱԿԱՆ, ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՆ ՄԻՒՄԱՆԵՑ

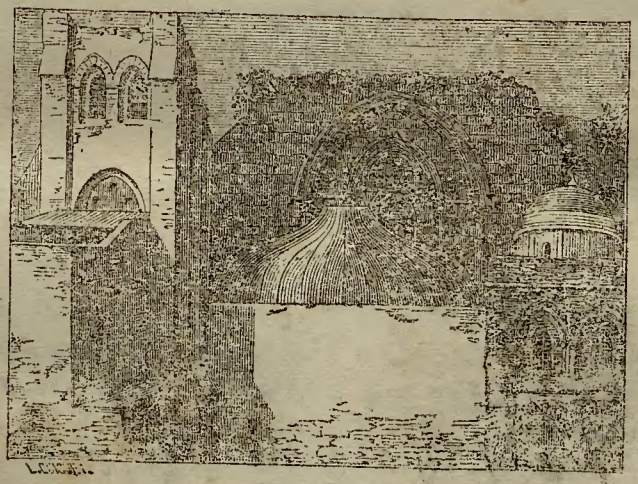

ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1870

ЦЕРКОВЬ

1870

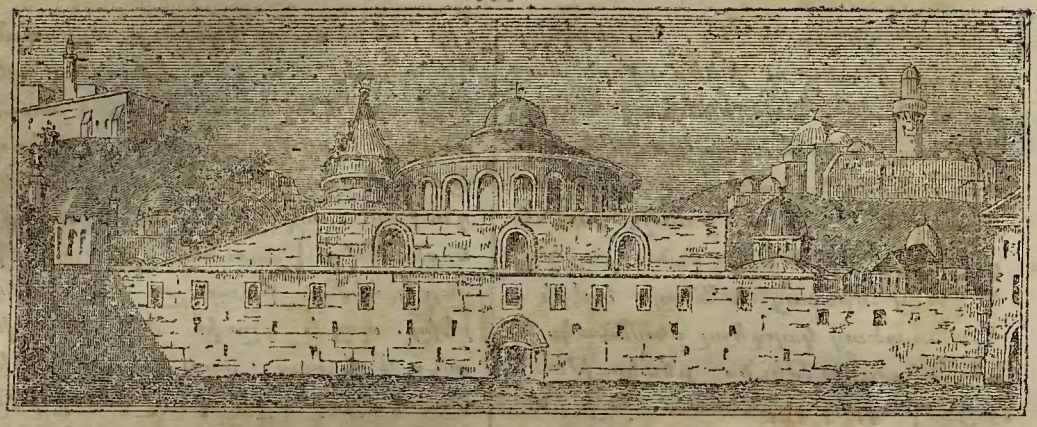

ՍՐՈՍ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐՒ
ԹԻՒ 6։

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՑՈՒՆԻՍ 30։
1870։

ԱԶԳԱՑԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՎԱՏԱՅԱԿԱՆԻՑ ԵՒ ԼՈՒԾՈՒՄՆ ԽԱՒԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ
ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԵՒ ԵՂՄԻԱԾՆԱԿԱՆ ԴԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ (*)

Ա՝ՆԱԾԻՍՆ Ա՝ստուածոյ Ե։ Գլ. 17։ բառն ահաւասիկ։ Ա՝ր հաճարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս, ա՝չ եկի լուծանել, այլ լնուլ։ Ա՝մէն ասեմ ձեզ մինչեւ անց չեն երկինք և երկիր, յոտն մի որ նշանաձեայ մի է ա՝չ անցցէ յօրինացն և ի մարգարէից, մինչեւ ամենայն եղիցի։

Հին օրէնքը բաղդն նորին օրինակն էր։ Նորն է Ձեմարտուխիւն, հին օրէնքն ստուեր մ՝էր, նորը՝ լոյս։ Հին օրէնքը իւր ստուերական խորհուրդ-

(*) Շարունակութիւն, տես թիւ (5)։

ներուն համար Երուսաղէմ քաղաքն և Սողոմոնեան տաճարն պէտք ունէր։ Նոր օրէնքն ոչ ըստ որում ըստ և ա՝չ առաւեր, չունի երբեք պէտք Հռոմի քաղաքի, Պետրոսեան տաճարի, այլ իւր Երուսաղէմն է Ձեմարիտ հաւատացելոց հոգին։ Ս. Գրոց վերայութիւնները կը դնեմք ահաւասիկ յայտնապէս, և ոչ խոթբերպատառ։

"Նաեւ Սողոմոն չինեաց նմա տաճարս, այլ ոչ եթէ բարձրեալն ի ձեռագործ տաճարս բնակէ ու" Գործ։ Ե։ Գլ. 48։

"Ընտրած որ արար զաշխարհս,

և զամենայն որ ի նմա, նա երկնից և երկրի է տէր. ոչ ի ձեռագործ տա ճարս բնակէ. և ոչ ի ձեռաց մարդկան պաշտի իբրեւ կարօտ իմիք. նա տայ ամենայնի կեանս և շունչ և զամենայն ինչ։ Եւթար ի միջէ արենէ զամենայն ազգս մարդկան, բնակել ի վերայ երեսաց ամենայն երկրի. հաստատեաց կարգեալ ժամանակս և սահմանադրութիւնս բնակութեան նոցա՝ խնդրել զԱստուած. Օ՛ի թէ թերեւս զննիցեն զնա և գտանիցեն, նա և ոչ հեռի իսկ է յիւրաքանչիւր ոմէնքէ ի մէնջ։ Օ՛ի նովաւ կեամք, և շարժիմք, և եմք»։ Գործ. ԺԷ. Գ. 24—28։

«Ո՞չ գիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ, և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ. եթէ ոք զտաճար Աստուծոյ ապականէ, ապականեսցէ զնա Աստուած. զի տաճար Աստուծոյ սուրբ է, որ էք դուք»։ Ա. Կորն. Գ. Գ. 16—17։

«Եթէ ոչ գիտէք, զի մարմինք ձեր տաճար են Հոգւոյն որ է ի ձեզ զոր ունիջիք յԱստուծոյ. և չէք անձանց ձեր, քանզի գնոյ գնեցայք. փառաւորեցէք զԱստուած ի մարմինս ձեր և յոգիս ձեր»։ Ա. Կորն. Զ. Գ. 19—20։

«Քանզի գիտեմք, զի եթէ տաճար երկրաւոր վիներ մերոյ քակտեսցի, վինաճ յԱստուծոյ ունիմք, տաճար առանց ձեռագործի յաւիտենական յերկինս»։ Բ. Կորն. Ե. Գ. 1։

«Ընտրեցէն դուք տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ էք. որպէս ասաց Աստուած թէ բնակեցայց ի նոսա. եւ գնացից ի նոսա. և եղէց նոցա Աստուած, և նոքա եղիցին իմ ժողովուրդք»։ Բ. Կորն. Զ. 16։

«Այժմ ի ձեռն Քրիստոսի, դուք որ երբեմն հեռաւորքն էիք, մերձաւորք եղերուք արեամբն Քրիստոսի . . . . . Հաշտեցուսցէ զերկոսին միով մարմնով ընդ Աստուծոյ խաչիւն իւրով. . . . . Այսուհետեւ ոչ էք օտարք և պանդուխտք, այլ քաղաքակից սրբոց, և ընտանիք Աստուծոյ. վինեալք ի վերայ հիման Առաքելոց և Մարգարէից, որոյ է գլուխ անկեանն Քրիստոս. յորում ամենայն շինուածս յօդեալ և պատշաճեալ աճէ ի տաճար սուրբ տէր, յորում և դուք ընդ նմին վինիք ի բնակութիւն Աստուծոյ Հոգւով»։ Եփես. Բ. Գ. 13—22։

«Հակառակորդն հպարտացեալ ի վերայ ամենայնի, որ անուանեալ իցէ Աստուած՝ կամ պաշտօն, մինչեւ նստել նմա ի տաճարին Աստուծոյ և յուշանալ զանձն թէ Աստուած իցէ»։ Բ. Թես. Բ. Գ. 4։

«Իւ դուք իբրեւ պէտք կենդանի նիս վինիք տաճար Հոգեւոր, յանապատ քահանայութիւն, մատուցանել պհոգեւորն պատարագս հաճոյ Աստուծոյ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի. քանզի կայ իսկ ի գրի. եթէ ահա եսեմ ի Սիոն վէմ ընտիր, գերեզման անկեան պատուական. և որ ի նա հաւատասցէ մի ամաչեսցէ»։ Ա. Պետ. Բ. Գ. 5—6։

«Այսպէս պտորիկ դնեմ ծանր առհաւատ ուսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի . . . զի տայցէ ձեզ զօր մեծութեան փառացն իւրոյ հաստատել զձեզ Հոգւով ի ձեռն Հոգւոյն իւրոյ ի ներքինն մարդն, բնակել Քրիստոս հաւատովք ի սիրտս ձեր. սիրով արմատացեալք և հաստատեալք»։

Այս վկայութիւններս միայն կըզնայ մէջ բերել Հայոց տասանեայ Եկեղեցին որոնք Ս. Գրոց հոգին են։ Քրիստոնեայ Եկեղեցի մը Ս. Գրոց

Համեմատութեամբ ուղղափառ է. և այն հին կտակարանին համեմատ ւելով, նոր կտակարանին իսկ և իսկն ըլլալով։ Եւ ոչ թէ Հռովմէականին պէս Հարց խոսքերու վրայ հիմնուած Տրիդ. Փլորենտ. ժողովոց և Քաղկեդոնի նախագասութիւնները պահպանելով։ Հայաստանեայց Եկեղեցին իւր պէտքը Աստուածայ գրուածքին միայն հայթայթելու զգուշութիւն ունեցած է. իսկ Հռովմայեցին ոչ այնպէս. այլ Օգոստինոսի գրուածք նելէն. Հաբերդի գրուածքներէն և այլն. որոց եթէ խոսքերը քննուին, կամ ուղիղ խոսած են, և արդի հռովմէականներէն թիւր մեկնուած, և կամ նոյն ինքն հելլենակին բերնէն պահպանած եղած։

Հայաստանեայցս Ս. Եկեղեցին կ'ընդունի Աստուածայ խոսքը ոչ իբրև մարդկային խորհրդով ըսուած, այլ նոյն ինքն Հոգւով Սրբով ըսուած ինչպէս Ս. Գիրքը կը վկայեն.

"Եթէ ոք սիրէ զիս զբանն իմ պահ հեսցէ, և Հայր իմ սիրեսցէ զնա. և առ նա եկեսցուք, և օթեվանս առ նմա արասցուք։ Եւ որ ոչն սիրէ զիս զբանս իմ ոչ պահէ, և զբանն իմ զոր լսէք՝ ոչ է իմ. այլ Հօրն՝ որ առաքեացն զիս։ Ցայս խոսեցայ ընդ ձեզ մինչ առ ձեզս եմ. իսկ մխիթարիչն Հոգին սուրբ զոր առաքեսցէ Հայր յանուն իմ, նա ուսուսցէ ձեզ զամենայն, որ ինչ ասացի ձեզ. և յիշեցուսցէ ձեզ։ Յովհ. Ժ.Դ. Գլ. 23—26»։

"Այլ առնջք զբուն Թիւրն ի հատանել Հոգւոյն Սրբոյ ի վերայ ձեր. և եղիջիք ինձ վկայք Երուսաղէմ և յամենայն Հրէաստանի և ի Սամարիա և մինչեւ ի ծագս երկրի»։ Գործ. Ա. Գլ. 8։

"Եւ եղեւ յանկարծակի հնչման յերկինից նկատ իբրև սաստիկ հողմոյ. և եղեալ զամենայն տունն յորում նստէին. և երեւեցան նոցա բաժանեալ լեզուք իբրև ի հրոյ, և նստաւ իւրաքանչիւր ի վերայ նոցա. և լցան ամենեքեան Հոգւով Սրբով, և սկսան խոսել յայլ եւայլ լեզուս, որպէս և Հոգին տայր բարբառել նոցա»։ Գործ. Բ. Գլ. 2—4»։

"Պետրոս լցեալ Հոգւով Սրբով ասէ ցնոսա»։ Գործ. Դ. Գլ. 8»։

"Ոչ տայ Ձեզ բերան և իմաստութիւն, որոմ ոչ կարիցեն կալ հակառակ կամ ատել պատասխանի ամենայն հակառակորդք ձեր»։ Ղուկ. ԻԱ. Գլ. 16»։

Սեղմ խոսուած խոսքերու մէջ Տրիդ. ժողովոյ խոսքերէն վիպաւթիւն բերելու հարկ չկայ, մեզ համար մի և նոյն հնչուածն են թէ պապերուն պրոտոյ հռովմայ էթ տելո-Ռիւն խոսքը, և թէ այդ ժողովներու որոշածը. Մենք ալ ունինք Հայրեր որոնք ուղղակի Ս. Գիրքէն կը խոսին և ոչ հռովմէականն Հարց պէս Նոտնկէն կամ Օգոստինոսէն, և այլն. սակայն մենք այս տեսակ վէճերու մէջ գտնելով անոնց բաժնը չենք առներ ձեռքերնիս, այլ Ս. Գիրքը կը բերենք մէջ տեղ անգծելի վահան անոնց նետերուն դէմ և բացե ի բաց խոստովանիլ անոնց ամէն սուտ վարդապետութիւնը։

Հռովմայ Եկեղեցին կամեցաւ միայն Տրիդ. և Փլորենտ. ժողովոց խոսքերը մէջ բերել կ'ուզէ, զորս մենք չենք ճանաչեր. Պետրոս Երուսաղէմացւոց կոչումն ընծայութիւնը ձեռք կ'առնու կռչմամբ և ոչ վիպաւթիւնը պնդելով. Պետրոսի խոսքին ըստ Հրեաստանի բոլոր ուղղ ըլլալով կ'ընդունի զայն նաև Հայաստանեայցս Եկեղեցին. սակայն մենք Հայոց կը կարդանք Պետրոս

րաւածքը, և իւր բոլոր ու գիտցան ընդհանրական Եկեղեցին ալ մեր դիտցանքին համաձայն ամեն Քրիստոնեայ Եկեղեցեայ միութիւնը կը դանեմք. ուրեմն մեզ արդէն դուշակելիք խօսքեր կան ըսուածներուն բացայայտ և մեզ նոքայեան ըլլալով. և Հռոմի անունն ամենեւին չկայ։

Մատթէոսի Ե. Գլ. 17 համարն ու Կիւրղի Կիւ. Ընդ. որպէս թէ հաստատէին Հռոմայ Եկեղեցւոյն կաթուղիկէ Եկեղեցին ըլլալը, և այնպես մեզ կը բերէ տարբերութեանց հաւաքիչ վերապատուելին. չորրորդ փոխան մը զօրաւոր թէ որ ոչ միայն շատ հակառակներու, այլ և շատ մը չհակառակողներու ալ ծառը թելի է. և փաստ մը, որ վաստակաւորը կը խայտառակէ։

Վերապատուելին կ'ըսէ որ բերուած վկայութեանց հակառակ Հռոմայերը կը դանգատին ու կ'ըսեն "մեր Հայրը սա լեռան տակ ուզատ Մահեայ առաքեան երկրպագութիւն ը րին, բայց դուք կաթուղիկեայք կ'ըսէք թէ, միայն կաթուղիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հնազանդութեամբ կրնայ Աստուծոյ ընդունելի երկրպագութիւն ըլլալ"։

Սակայն ոչ երբէք այսպէս կ'ըսեն Հայերը. թէ Ըստ Մահեայ առաքուսը կ'երկրպագեն իրենց հաղորդ սէս և չեն երկրպագեր կաթուղիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հնազանդութեան մէջ, այլ թէ ոչ Հռոմ և ոչ Հայաստան խակ Մահեայ առաքուսը, այլ Հռոմով և Հռոմէական ամէն ուրիշ Աստուծոյ կ'երկրպագեն, և Աստուած է որ կ'ընդունի անոնց երկրպագութիւնը. Հայերը Պապին չեն երկրպագեր. որ Պապը իւր կարծած իշխանութեամբը մերժէ և չընդունի առանց քառ երկրպագութիւնը։ Ինչպէս թէ Հռոմն ալ Հռոմէական Եկեղեցին ալ մեր դիտցանքին համաձայն ամեն Քրիստոնեայ Եկեղեցեայ միութիւնը կը դանեմք. ուրեմն մեզ արդէն դուշակելիք խօսքեր կան ըսուածներուն բացայայտ և մեզ նոքայեան ըլլալով. և Հռոմի անունն ամենեւին չկայ։

Մատթէոսի Ե. Գլ. 17 համարն ու Կիւրղի Կիւ. Ընդ. որպէս թէ հաստատէին Հռոմայ Եկեղեցւոյն կաթուղիկէ Եկեղեցին ըլլալը, և այնպես մեզ կը բերէ տարբերութեանց հաւաքիչ վերապատուելին. չորրորդ փոխան մը զօրաւոր թէ որ ոչ միայն շատ հակառակներու, այլ և շատ մը չհակառակողներու ալ ծառը թելի է. և փաստ մը, որ վաստակաւորը կը խայտառակէ։

Վերապատուելին կ'ըսէ որ բերուած վկայութեանց հակառակ Հռոմայերը կը դանգատին ու կ'ըսեն "մեր Հայրը սա լեռան տակ ուզատ Մահեայ առաքուսը կ'երկրպագեն իրենց հաղորդ սէս և չեն երկրպագեր կաթուղիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հնազանդութեամբ կրնայ Աստուծոյ ընդունելի երկրպագութիւն ըլլալ"։

Սակայն ոչ երբէք այսպէս կ'ըսեն Հայերը. թէ Ըստ Մահեայ առաքուսը կ'երկրպագեն իրենց հաղորդ սէս և չեն երկրպագեր կաթուղիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հնազանդութեան մէջ, այլ թէ ոչ Հռոմ և ոչ Հայաստան խակ Մահեայ առաքուսը, այլ Հռոմով և Հռոմէական ամէն ուրիշ Աստուծոյ կ'երկրպագեն, և Աստուած է որ կ'ընդունի անոնց երկրպագութիւնը. Հայերը Պապին չեն երկրպագեր. որ Պապը իւր կարծած իշխանութեամբը մերժէ և չընդունի առանց քառ երկրպագութիւնը։

Ինչպէս թէ Հռոմն ալ Հռոմէական Եկեղեցին ալ մեր դիտցանքին համաձայն ամեն Քրիստոնեայ Եկեղեցեայ միութիւնը կը դանեմք. ուրեմն մեզ արդէն դուշակելիք խօսքեր կան ըսուածներուն բացայայտ և մեզ նոքայեան ըլլալով. և Հռոմի անունն ամենեւին չկայ։

Մատթէոսի Ե. Գլ. 17 համարն ու Կիւրղի Կիւ. Ընդ. որպէս թէ հաստատէին Հռոմայ Եկեղեցւոյն կաթուղիկէ Եկեղեցին ըլլալը, և այնպես մեզ կը բերէ տարբերութեանց հաւաքիչ վերապատուելին. չորրորդ փոխան մը զօրաւոր թէ որ ոչ միայն շատ հակառակներու, այլ և շատ մը չհակառակողներու ալ ծառը թելի է. և փաստ մը, որ վաստակաւորը կը խայտառակէ։

Վերապատուելին կ'ըսէ որ բերուած վկայութեանց հակառակ Հռոմայերը կը դանգատին ու կ'ըսեն "մեր Հայրը սա լեռան տակ ուզատ Մահեայ առաքուսը կ'երկրպագեն իրենց հաղորդ սէս և չեն երկրպագեր կաթուղիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հնազանդութեամբ կրնայ Աստուծոյ ընդունելի երկրպագութիւն ըլլալ"։

Սակայն ոչ երբէք այսպէս կ'ըսեն Հայերը. թէ Ըստ Մահեայ առաքուսը կ'երկրպագեն իրենց հաղորդ սէս և չեն երկրպագեր կաթուղիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հնազանդութեան մէջ, այլ թէ ոչ Հռոմ և ոչ Հայաստան խակ Մահեայ առաքուսը, այլ Հռոմով և Հռոմէական ամէն ուրիշ Աստուծոյ կ'երկրպագեն, և Աստուած է որ կ'ընդունի անոնց երկրպագութիւնը. Հայերը Պապին չեն երկրպագեր. որ Պապը իւր կարծած իշխանութեամբը մերժէ և չընդունի առանց քառ երկրպագութիւնը։

Ինչպէս թէ Հռոմն ալ Հռոմէական Եկեղեցին ալ մեր դիտցանքին համաձայն ամեն Քրիստոնեայ Եկեղեցեայ միութիւնը կը դանեմք. ուրեմն մեզ արդէն դուշակելիք խօսքեր կան ըսուածներուն բացայայտ և մեզ նոքայեան ըլլալով. և Հռոմի անունն ամենեւին չկայ։

Մատթէոսի Ե. Գլ. 17 համարն ու Կիւրղի Կիւ. Ընդ. որպէս թէ հաստատէին Հռոմայ Եկեղեցւոյն կաթուղիկէ Եկեղեցին ըլլալը, և այնպես մեզ կը բերէ տարբերութեանց հաւաքիչ վերապատուելին. չորրորդ փոխան մը զօրաւոր թէ որ ոչ միայն շատ հակառակներու, այլ և շատ մը չհակառակողներու ալ ծառը թելի է. և փաստ մը, որ վաստակաւորը կը խայտառակէ։

Վերապատուելին կ'ըսէ որ բերուած վկայութեանց հակառակ Հռոմայերը կը դանգատին ու կ'ըսեն "մեր Հայրը սա լեռան տակ ուզատ

կը մնան այն անառեղութիւնները զոր նոր ի նորոյ կը հանեն փառամոլութեան կիրքերէ դրդեալ. ներողութեն կանդրկնները չլսելը. աշխարհի ամեն կողմն ուղեղով Պօղոսի անօթասրտութիւը համազոր վարդապետներ. ասիկա Քրիստոսէ ապտակ հերետիկոս ըսել։ Արդոյ Աստուծոյ ընկերք երկրպագութիւնն իրեն ծոցը բանտարկել, խօսքով թէ "Երեսաքոյ Հռովմայ չկրնայ երկրպագութիւն"։ Այս առատ պարագայներու մէջ կը տարբերիմք Հռովմէն մեր յաւիտեան. վասն զի մեր Եկեղեցւոյն մէջ գործելի մեղայ Թողութիւն երբեք լսած չենք, և չգտար ծուռած մեղայ համար Թողութեան տեղաք ջլատը քալ դիտեմք։ Ինչպէս մեղայ ի՞նչպէս Թողութիւն պիտի ընէ մկիը. նոյն ինքն Քրիստոսի ըրած Թողութիւններուն կարգը չկայ այդ առատ Թողութիւն մը (1)։

"Ա՛ր տարաձայնութիւնները, քանի մը անառեղութենէ առխովելով գործերնիս ընծայուցած չենք ըլլար կ'ըսէ վերապատասխանելէն. վասն զի մեր տարաձայնութիւնները միակ այն "անառեղութիւնները" չեն։ Եւ սա անառեղութիւն լսուածները կարծուածէն շատ աւելի խոշոր վիհեր են, որոնց վրայէն առանկ թեթեւ չենք կրնար ցատքել։ Գանցմէ միայն Ջիկը կրնայ մեր յաւիտենական մէջ նորմն ըլլալ"։

Այս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ լսած անառեղութենէ մէջ կան այնպիսի պարագաներ ալ, որ խղճմտանք վիհեր են, զոր անցած են Հայերն առ եղութիւն լսելով։ Սակայն վերա-

---

կութեամբ ի խորհուրդն մկրտութեան, այլ ձգնաժամակատ սիրով առնչուցուցած ի նա պատճառն որ է գլուխ Քրիստոս Եփես. գ. գլ. 14—15»։

"Նա (Քրիստոս) է գլուխ մարմնոյ Եկեղեցւոյ կող. ա. 18»։

"Այլ է գլուխ կնոջ. պահպ և Քրիստոս գլուխ է Եկեղեցւոյ։ Եփես. ե. գլ. 23»։

(1) Զգոյշ կացէք անձանց. եթէ մեզմէ եղծայրն քո, առաքեա ինձ. և եթէ ապաշխարիցէ Թողնեմ. և եթէ ոչխին անդամ մեզմէ քեզ, և ոչխան անգամ գործցի ի քեզ և ասիցէ ապաշխարեմ, Թողութ նմա։ Ղուկ. ԺԷ. գլ. 3—4»։

"Խարձալ ի կիրն կոմն ասէ գՅիմոնէ. ահա նմա զայս կին, մեղ ի տունդ քո. Ջուր ոտից իմոց ոչ ետուր. իսկ սա արտասուօք եւրուվք ներաց զոտս իմ. . . . Վասն որոյ Թողեալ լեցին սմա մեղք իւր բազումք զի սիրեաց. . . Եւ ասէ ցնա (ցկինն) Թողեալ լեցին քեզ մեղք քո։ Ղուկ. է. 44. 48։

"Գայլն առ նա և բերէրն անդամատ մի բարձեալ ի ջրից, երբեք ոչ կարէին մերձենալ առ նա յամբարիշտ անաւ, քանիցին գործին ուր էր ցիւառա և բացեալ պատառատն ինչոյին զմահիճան յորում կայր անդամատն. և առեալ Ցիսուս զնաւառա նոցա, ասէ ցանդամատեալն. որգեակ, Թողեալ լեցին քեզ մեղք քո։ Մարկ. բ. գլ. 5—9։

"Զի՞նչ կորնչիք ղաղ ի սիրտս ձեր, զինչ դիւ բերէ, ասել ցանդամատեալն, Թողեալ լեցին քեզ մեղք քո, եթէ ասել արի առ զմահիճա քո, և երթ ի տուն քո։ Ա՛ր զի գիտասջիք եթէ իշխանութիւն ունի որդի մարդոյ ի վերայ երկրի Թողուլ զմեղս ասէ ցանդամատեալն, քեզ ասեմ, արի առ զմահիճդ քո, և երթ ի տուն քո։ Եւ յարեաւ, և վաղվաղակի առեալ զմահիճան, ել առաջի ամենեցուն, մինչեւ զարմանալ ամենեցուն և փառաւորառնուլ զԱստուած և ասել եթէ այսպիսի ինչ երբեք ոչ տեսաք»։ Մարկ. բ. գլ. 8—12։

"Երկին առաքեաց զիս Հայր, և ես առաքեմ զձեզ և զոչ երբեք առաց, փշաց ի՞նոսա և առ, առէք հոգի սուրբ, եթէ ումիք Թողուցուք զմեղս, Թողեալ լեցի նոցա. եթէ զբռնութ ումիցիք կալեալ լեցի»։ Յովհ. ի. գլ. 20—23։

"Եկին յամենայն կողմն յորս անառաք քարն զէլ միաբանութիւն ապաշխարութեան ի Թողութիւն մեղաց»։ Գործ. ը. գլ. 5։

"Գանգղ ամենեքին մեզան . . . և արդարանան ձրի նորին շնորհօք ի ձեռն փրկութեանն որ ի Քրիստոս Յիսուս. զոր յառաջն եզ Աստուած քաւութիւն ի ձեռն հաւատոյն արեամբ նորա ի հանդէս սպառնալութեն նորա վասն Թողութեան յառաջագոյն մեղացն գործելոց»։ Հռով. գ. գլ. 23—25։

"Եւ լուեալ զայս (գլխարոյ Պետրոսի) զղջացան ի սիրտս իւրեանց և ասեն ցԳետրոս և ցայլ առաքեալսն, զինչ գործեսցուք արք եղբարք։ ասէ ցնոսա Պետրոս. ապաշխարեցէք և մկրտեսցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ի Թողութիւն մեղաց, և ընկալջիք զպատարագ Հոգւոյն սրբոյ. զի ձեզ են ասեմքն և որդւոց ձերոց»։ Ը. գլ. 37—39։

պատուելին որ կ'ուզէ այս անտեղու-
թեանց խոչոր վիհեր ըլլալն հատա-
տել, միանգամայն չհատատեր ալ,
ըստ որում երկար կը խօսի հաղոր-
դութեան բաժակի անպակ կամ
նթախառն ըլլալուն վրայ եւ կ'ուզէ
այսպիսի պարագայ մը Հրեից կար-
ծեցեալ աւանդութիւններէն հա-
տատելով յաւիտենական դիջողն ընել:
Այնչդեռ Հռովմայ եկեղեցին Հա-
զորդութեան խորհուրդը բոլորովին
խանգարած է Ս. Հետատրանին դէմ
ընդդէմ հակառակ խորհուրդը զա-
նելով ժողովրդեան. Գոմէզեանի
վերապատուելին երեր օտար ու մանր
պարագայներէ Հայոց և Հռովմայե-
ցւոց միջնորմն հանել կ'ուզէ:

Փոխանակ ատդին անդին խնալու
եթէ մեղ հարցանէիք անգամ մը, մենք
դիւրաւ կը գտնէինք Ձեզ մեր ու
ձեր մէջ եղած միջնորմները. ինչպէս
է ահաւասիկ.

Հայերը ընդհանրական Եկեղե-
ցւոյ գլուխ նոյն ինքն գԲրիստոս կ'ըն-
դունին:

Հռովմայեցիները ընդհանրական
Եկեղեցւոյ գլուխ գՊապ կ'ընդունին:

Հայերը բոլոր ժողովրդին հա-
ղորդութեան արժանաւոր կը սեպին
և կը հաղորդեն:

Հռովմայեցիները ժողովուրդն ա-
նարժան սեպելով հաղորդութենէն,
ժողովուրդն. տանջ խորհրդոյն հա-
ղորդելու կը մոռնան, որ միայն սե-
ղանոյն վրայ դրուած հացը ճաշակէ:

Հայերը այնպիսի անարդ ու ան-
պատեհ ձեռաբանութիւններ չունին
որ իրենց սովնեցնէ նորատեսակ մե-
կրատութիւններ, յղիին որովայնի
սաղմոնը կամ դեռ ջնած մանուկը
քրիստոնեայ ընել և քրիստոնէութե-
մէջ մեռցնել, Հռովմայեցիներն ու-
նին անհամար ոճաբանութիւններ,
որ աւելի մեղսաբանութիւններ կը
պարունակեն քան թէ աստուածա-
բանութիւններ, որ իրենց նորանոր
գործքներով (հերետիկոսներով) դեռ
չծնած մանկանց մկրտութիւն ընել
կը սովորեցնէ. խոստովանաբոլիին ըն-
գիացած մեղաց առասկներն ալ կը
պատասխէ:

Ահա սոսկ են մեր ու Հռովմայե-
ցւոց տարբերութիւնները. մեկ մ'ալ
որ Հռովմայեցիք աւելորդապաշտու-
թեամբ այլ ևս նորատեսակ սիեղե-
րական ժողովներ կ'ընդունին, որոց
ամենուն ալ նպատակը թերեւս խա-
բէութիւնները ըլլան եթէ քննութեն,
և Պապին անսխալութեան սկզբունքն
հրատարակելու համար թերեւս ժո-
ղոված. սոսկ խօսքերն ու պատ-
գամները մոխիկ կ'ընեն Հռովմայեցիք,
և ահ է իրենց սրտիլողը Թող հաղար
մէկ սիեղերական ժողով ճանաչեն:
Նոյնդատաստութեամբ Լրեւելքին եր-
կու կամ երեք Տպիսկոպոս տանելով
և անոնց ալ Պապին կամ կարգ մը
կարդինալաց կամքին համաձայն ըս-
պիսկոպոսք և սպասնալեօք այ' ստե-
րատրել տալով, սիեղերական ժողով
և հոգեխոստութիւն ջղլոր:

Ի սկզբանէ և այսր Հայերն երեք
սիեղերական ժողով միայն կ'ընդու-
նին անոնցմէ դուրս ժողովոց անուն
չեն ճանաչեր:

Ըսենցմէ կը գանդատի վերապա-
տուելին թէ Հռովմէական Լրեւելեան
քրիստոնէից մէջ չկայ քրիստոնեայ ազգ մը որ Հայոց չափ
մօտ ըլլայ Հռովմէականաց ծխոյ կոչ-
մանէ: Նե գժուարաւ կը գտնուի
կ'ըսէ քրիստոնեայ հաւատարակութիւն
մը՝ որ անչափ հեռի ըլլայ Հռովմէա-
կան եկեղեցիէն հաւատոյն կամ վար-
դապետութեանը կազմանէ որչափ
Հայոց հաւատարակութիւնը:

Ամօր ալ փաստ կը բերէ արդէ Յունաց և Հայոց եկեղեցիները, Թէ յունաց եկեղեցին բոլորովին կը դա տապարտէ Հռովմայ հաւատքն ալ, և Հայոց եկեղեցին անոր հաւատոցը յարգութիւն եւ պատկառանք կը պահէ։

Յունաց կղերը կ'ըսէ, Իրեն կը պահէ իւր ժողովուրդը Հռովմէական եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը մերժելու համար է ըսելով։ Հայոց կղերն ալ յարգութիւն կը պահէ մեր ու հին հռովմէական եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը նոյն է ըսելով։

Սակայն ոչ այնպէս, Հայ կղերը իւր ժողովուրդն իրեն կը պահէ իւր հաւատոյն եւ վարդապետութեան ուղղութիւնը աւետարանի վկայութեամբ հաստատելով։ Իսկ հռովմայեցւոյն դաւանութեան մոլորական ըլլալը համոզելու հարկ չենք ունենար մեր ատեն, քանզի նա արդէն փուճ մի և նոյն Քրիստոսի վրայ ուղիղ հաւատք մը, և երբ իրենիններն օտար հռովմայեցւոյն հաւատքն ալ կը տեսնեն, իսկոյն կ'ակսի դատել։ Իսկ ուրեմն Հայոց դաւանութիւնն Պատուհասի վրայ միայն կայացած է, և հռովմայեցւոյը Պատուհասի միանգամայն և Պապին, ուստի՝ ի հարկէն է որ խորհուրդ մը ասոնց մէջ եղած խտրութիւնը տեսնէ, և չկարենայ անոնց վրայէն ցատկել։

(Շարունակելի)։

Սկզբունք։ —կարծեաց ազատութիւն։ —ձշմարիտ բանադատութիւնք։ —Ազգային դպրութեան վրայ երկու խօսք։ —Երկրագործութեան ճանապարհը։ — Հարստահարութիւնք։

—Ընդհանրական բանասիրական վերջին կտորը որ մուտքած էր, կը դնենք ի ներքոյ։

Ով որ դիտցած ունի, Թող այս արդար բողոքներուն հատատարիմ Թարգման ըլլայ, և ով որ գրիչ ունի Թող իբրեւ սուր՝ այն անօրէն հարստահարիչներուն դէմ գործածէ։

Ուր որ չկայ այս դիտցումը, հոն պատիւը սուտերի մ'է, իրաւունքը բառ մը, օրէնքը՝ խաղալիք և իշխանութիւնը՝ երեւոյթ մ'է։

Հայք՝ իրենց ինչքը, պատիւը և կեանքը երաշխաւորած Բրեւեղեան Տաճկաստանի ժողովուրդն են։

Երբ ժողովուրդ մը՝ ներկայ քաղաքակրթութեան դէմ այսօրինակ գործածած աճիւններուն լռելեայն կը հանդուրժէ, և ազդ չտար պէտք եղած տեղը, իրեն խղճի և ազդ. շահերը պաշտպանելու համար հանդուրժութիւն, երաշխաւորութիւն և ապահովութիւն պարգեւող կառավարութեան դէմ մեղանչած կը սեպուի։

Ե. Ց. Այվազեան։

Ընդհանրական Միութեան մէջ յիշուած Հիսուսեան կրօնաւորը քաղաքիս մէջ ջուր հանելու մասին. Ան կառավարիչ Վսեմ. Ռեամիլ Փաշային տուած նամակին օրինակը, զոր Պազմևերէնէ Թարգմանելով կը դնենք մեր խոստման համեմատ։

ՕՐԻՆԱԿ ՆԱՄԱԿԻՆ

ԳՊՐՈՑ ԼԷՋՖՕՇԱՏԷ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՊԻՐ ՄՆՆԱԼՈՒՔ ԻՐՑԱՏ ՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆԻՆ

1869	ՎԱՌՈՒՏԱԹ	Դր.	Փ.	Դր.	Փ.
Յունվ. 1	Իշէ սեխլիմէնլէրին պիր սէնէլիք իճարէլէրի	32360			
»	Վանքըն սիւտա իճարէսի	1300			
»	Քուշքուշը տուրնատան ալընան իրատ	800			
»	Խամըն իչէրիքի պահճէ իճարընատան	325			
»	Վանքըն զահրէ սաթըշընատան	3125			
				37850	
»	Վաղըճ հանէ իճարը Մարտիրոս Յակոբեանատան	570			
»	Վանքըն իշէ պահճալէրինին իճարլէրի	1100			
»	Թէքէ սաթըշը	1357			
»	Սէնէյի սապըղ վիմէմաթլէրտէն	16685			
»	Կնէք վէ հարնըզ սաթըշը	160			
				19882	
»	Իքի իւզ էլլի քոյուն եաղը սաթըշընատան	1600			
»	Ղըզ Սիմեօն հանէսի քիրասընատան	703			
»	Վանքըն պալամտու սաթըշը	120			
»	Սէնէյի սապըղ սանտըք ժէվճուտու	20046			
				22469	
	Ընդունուց սէքսէն պին իքի իւզ պիր զուրուշ տուր			80201	

ԵԿԵՂԵՑԻ ԻԼԷ Ս. ՄԱԿԱՐ ՎԱՆՔԸՆ

ԻՄԱՑ ՏԻՑՏԻՐ ՏԻՐ 1869 ՄԱՅԻՍԻՆ

1869	ՄԵՍԱՐԻՓԱՑ	Ղ—.	Փղ	Ղ—.	Փղ
Յու. 1	Տէրմէնէլերին Թամիրլերինէ օլան մէսարուֆ	6456			
»	Նէհէլեցիին քահիի մէսարիֆի Թամիրինէ	971			
»	Վանքըն ունիած բուսումու	775			
»	Պիր սէնէտէ քահանայլարա ֆաքիրլէրէ վէ վարժապետե վերիլէն մահիյէ	15160			
»	Վանքըն էսնիյէ Թամիրլերինէ մէսարիֆ	3712			
				27074	
»	Բէրէքէնէ մէսարիֆ Նէհէլեցիյէ	3271			
»	Տէրմէնճիլերէ քալան զիմմէ	9875			
»	Վանքալարայ վէ տէրմէնճիլերէ Անոնց սաղլըգ-ման քալան զիմմաթ	18345			
»	Քանդրաճօլար իչին վերիլէն	672			
»	Սանարպ մէվճուտու	20944			
				53107	
	Գալընըլ սէքսէն պին իքի եւ-պ պիր զուրուշ տուր			80201	

ԱԶՆԻՒ ՏԻՐ

Ա՛յն հարցման պատասխանելու համար, զոր Ձերդ ազնուութիւնը՝ իրեն սեպհականեալ յանձնեաց ժողովրդոց բարօրութեան փափաքանօք առ իս ուղղեց, թէ "ինչպէս հայթայթելու է ջուր երուսաղէմ քաղաքին համար", պարտաւորեցայ կատարեալ քննութիւն մը ընել Հրեաստանի երկրագրական կազմութեանց որպիսութեան եւ քնութեան վրայ աղբերաց նկատմամբ. նախ՝ ընդհանուրն՝ ի միասին, ապա մանրամասնաբար։ Ի բաքանական քնութեանց մէջ դեռ այսպիսի դժուարութեանց քնաւ երբէք հանդիպած չեմ նայն իսկ Միքիկեի Սահարային (Բաղաքի) մէջ։ Ինչ և իցէ, այս քնութիւնք լիացան, որք կրնաբեն մեզ անկից քաշած յաջող եղրակացութիւնները Ձեր ազնուութեան հաղորդելու պատիւն ունենալ։

Երուսաղէմ քաղաքը՝ կրնայ ջուր ունենալ երկու պայմանաւ. կամ հողերու միջոցաւ որք դժբաղդաբար խորունկ են և երուսաղէմի մերձակայ սահմանները վտրելով կը գտնուին, ուր գազանի աղբիւրներ կը հոսին. և կամ ջրմուղի միջոցաւ՝ որ կրնքեալ Աղբիւրին և Երրուսպի ջուրերն կը բերէ [1], բայց ի սոյնցմէ ուրիշ նաեւ չատեր, զորս իրենց մերձակայ վայրաց մէջ նշանակեցի։

Առաջնոյն վրայ՝ այս երկրորդ պայմանն առաւելութիւն ունի այն տարապայման խորութեան պատճառաւ զոր մարդ ստիպուած է հորերուն տալ, և միանգամայն այն ժայռերուն կարծրութեէ պատճառաւ՝ զորս պէտք է հատանել։ Պէտք չէ սակայն հորեբուն դիմել քաղաքի մը անդեան համար մանաւանդ խորիններուն, բայց եթէ երբոր ուրիշ տեսակաւ ճարելու կարելիութիւն չկայ։ Ա՛յս առ ամենայնիւ ես երկու պայմանաց վրայ ալ համոզութիւն ունենալու համար ամեն ճիգ ի գործ դրի, որպէս վի կարող ըլլամ ցուցնել Սուրբ քաղաքին համար ինչ որ բացարձակապէս կրնայ գործադրիլ։ Ջուրն Երուսաղէմի մէջ այնպիսի արժանաւորութիւն մ՚ունի որ միշտ օգտակար է գիտնալ թէ ուր կը գտնուի անկից։

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆ

Հայթայթանք հորերու միջոցաւ։

Հորերու միջոցաւ գտնուած արդիւնաւոր աղբիւրներ՝ Երուսաղէմի Արեւելից և Հարաւային Արեւելեան կողմը կ՚ինան, նամանաւանդ քաղաքի ներսիդին ալ կը գտնուին, և թէպէտ այս վերջիններուը աւելի տկար և խոռունկ են քաղաքէն դուրս գտնուածներէն, այսու ամենայնիւ յիշատակելու արժանի են, և ահա սոսկմէ կ՚սկսիմ։

Այս աղբերաց առաջինը՝ դամասկոսի դրան յանդիման փոքրիկ հրապարակի մը հարաւային կողման է զրն և Բաղաքին պատկանեալ տան մը անկիւնը կը գտնուի։ Անոնք զայն Ային Բէհամէլ փալա կ՚անուանենք։ Այս աղբիւրին հասնելու համար 70 կամ 75 մեթրի չափ խորութիւն տեղ փորելու է [1], 11 կամ 12 մեթր տեղքա-

(1) Ա՛յս այն կնքեալ աղբիւրն է, որուն յիշատակութիւնը Սողոմոնի երգ երգոցին մէջ կայ. (Գ։ 4. Հ։ 12)։

(1) Ա՛յս հոն ուր Սբբոյն Անդրէասի եկեղեցւոյն մօտ եղած հորը փորուած միջոցին, հաւանական նութեանց նայելով մինչեւ սահմանեալ խորութեանը չհասած՝ փոքր աղբիւրներ և ծորումներ պիտի գտնուին որք ըստ տարուան իւրաքանչիւր եղանակի կը փոխուին. և կարելի է միանգամայն խոկալ չորանան։ Թէպէտ այս ջուրերը՝ բուն աղբիւրը չեն

բերու մանր կտորաւանք են, որք դիւզաւած են այն տեղ 2—3000 տարիէ ի վեր, իսկ միւսդանն՝ միայն ժայռեր են, որոց մէջ աղբիւրը կը հոսի։

Երկրորդ աղբիւրն Սբջոյն Աննայի եաեւն է, զոր մենք Այն—Էինթ կը կոչենք։ Այս աղբիւրը դրեթէ առաջնոյն հաւասար խորութիւն ունի փորուելու երկիրն ալ մի և նոյն հանգամանքն ունի։

Երրորդն Գեթսեմանիի պարտիզին եւ սուրբ կոյսի գերեզմանին մերձ Յովսափատու ձորին մէջն է։ Մենք զայն Այն—Սիթա—Իսա կ'անուանենք։ Աթիկայ գծի մը վրայ կը գտնուի որ երկու 3 և 3 (կրկին) նշանակուած թուոց մէջ տեղն է։ Հիւսիսային Ընդեղեան կողմն եղող 3ը՝ Հայոց վանքին վերաբերեալ երկրի վրայ է. իսկ միւսն՝ որ հարաւային Ընդեմը տեսան կողմն է, Խալիլ Պէյի հողին վրայ է։

Այս աղբիւրն ամենէն կարեւորն է, և Երուսաղէմը մնուցանելու համար հորերը փորուելու պայմանն ընդունուի, խորհուրդ կուտամ որ աշխատութիւնը այս հորէն սկսին։ Ասոր

որ մէկ կամ շատ հոսանքներով կը ծառայէ, այսու ամենայնիւ արհամարհելու ալ չէ, այլ պէտք է թողուլ գանոնք որ հորին մէջ յորդէն։

2. Հորերն երեք մեթր տրամագիծ ունենալու են։ Եթէ նախատեսած կը սեպուի չորքերորդի կամ երկայնած կողմնաւոր մը ընդունիլը 3 մեթր երկայնութեան 1 1/2 կամ 2 մեթր լայնութիւն պիտի ըլլայ։ Երկայնութեան ուղղութիւնը մի եւ նոյն կամ հաւասար չէ։ Այս ըսածներս առաջին հորին համար են, իսկ երկրորդինը՝ որ Աբեւեղքէն Աբեմմաս է, պիտի նշանակեմ միւս հորերուն մէջ։

3. Երբոր հորը սկսի երեւնալ պէտք է յատակին փորելը շարունակել մինչեւ երկու մեթրի չափ ալ խորութիւն։

4. Պէտք է մեծ խնամութեամբ դիտնալ վառօդը երբ որ ջրոյն հանելու մօտ ըլլայ, վասն զի պայթեցնելը՝ անոր ժայռերը խորտակելով կրնայ աղբիւրին մէջ պատուաստանքներ բանալ ուրկից ջուրը խուսափելով կրկին բանուելը կարելի չ'ըլլայ։

ջուրը՝ համեմատութիւն միւսոց հետ առատ և լաւ է։ Իւր խորութիւնը դրեթէ 50 մեթրի կը հասնի։ Նախ՝ 10 մեթրի չափ կեղտանի հեղեղատէն թրջուած ցամաք պիտի ձեղքուի, իսկ միւսդանն յաջորդաբար կարծրացեալ ժայռերէ (Strates calcaires) կը բաղկանայ փոփոխական կարծրութիւն։ Երբ միանգամ աղբիւրին հասնուի, բոլոր անոր հետ ընկերացող ջրոյ դադարն հոսանքներն ալ միացնելու համար գետնատակը փաքրիկ ճանապարհ մը չինել տալ օգտաւէտ պիտի ըլլայ 4 կամ 5 մեթրէ Չիթհնեաց լերան ուղղութեամբ, եւանոր համանման մէկ մ'ալ Ս. Ստեփաննոս դրան ուղղութ։

Չորրորդ աղբիւր՝ գեհենի ձորին մէջն է ձիթենւոյ մը տակ, որ Սելոամ գիւղին բնակիչներէն Սուսթաֆա անուն անձին կը պատկանի. մենք զայն Այն—Էօ—էֆ կ'անուանենք (աղբիւր Յովսեփու)։

Ի սկզբան 7—8 մեթրի չափ հող և դիզուած քարեր կան, իսկ միւսդանը կարծր ժայռ մ'է։ Ջուրը 45 մեթր խորութենէն նուազ և շատ լաւ է, բայց հոսած ժամանակ կը բաժնուի, և պէտք է նեղանցք մը չինել 10—11 մեթր դեպ ի այն մեծ ժայռը որ Հարաւի ուղղութեան մէջն է Ընկեղեմայի վրան։

Հինգերորդն՝ Պէթէլ—Խ—սո—լէան ըսուած մեծ աւազանին վերին ծայրն է, այս տեղին ջուրը շատ լաւ է բայց աղբիւրը փոքր ու խորունկ է 68—70 մեթրի չափ կ'ըլլայ և փորուածքը բոլորն ալ ժայռի մէջ։ Հորերուն ամենէն աւելի յանուութեան ուղղութիւնը պէտք է ըլլայ Արեւելքէն դեպ ի Արեւմուտք։ Այս հոր Սինը ֆէօդ կ'անուանենք։

Ասոնք են ահա այն կարեւոր աղբիւրները, որք երուսաղէմի մօտ կան։

Անոնցմէ զատ ուրիշներ եւս գտնե-
լու համար պէտք պիտի ըլլայ շատ մը
հազարամեթր տեղեր հետաւոր երթալ
Ընդ՝ եթէ մարդ հետաւոր և խո-
րունկ աղբիւրներ գտնել հանելու
տիպաւած է, աւելի լաւ չէ՞ քիչ մ՝
ալ հետու երթալ և գտնել այնպիսի
աղբիւրներ, զոր՝ ի վեր հանելու կա-
րեւորութիւն չկայ, հապա պարզա-
պէս ջրմուղի միջոցաւ կուգայ, որուն
վրայ ահա պիտի սկսինք խօսիլ պատ-
մութեանս երկրորդ մասին մէջ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՄԱՆ

Հայթայթանք ջրոց ջրմուղի միջոցաւ։

Այս ջրմուղն՝ նախ կնքեալ աղ-
բիւրին ջուրը կը բերէ, ապա քիչ մ՝
ալ հետուէն Երզուսպի ջուրերը։ Այ-
ժմ այս երկու աղբերաց տեղեկու-
թիւնն ընդարձակելու համար պիտի
նշանակեմ գործադրելի աշխատու-
թիւնը, գիծն՝ որուն ջրմուղը պիտի
հետեւի, ջրմուղին որպիսութիւնը,
և պայմանին կատարման մէջ հետե-
ւելու գործնական ընթացքը։

1. Աշխատութիւնք Արրուպի եւ կըն-
քեալ աղբիւրին ջուրերը շատցնելու
համար։

Նախ՝ Կնքեալ աղբեր (Արազ–ել–Ային)

1. Այս աղբիւրին աւազանը պէտք
է 1 ½–2 մեթրի չափ խորնայ։

2. Առաջին նիւմէրօին սկսեալ, որ
բուն կնքեալ աղբիւրն է, պէտք է
գետնափոր անցք մը շինել հիւսիսա-
յին Երեւելից ուղղութեան մէջ
դէպ՝ ի այն տահմանը, Գալաքի–ել–
պո–րաֆի Հիւսիսային Երեւմտեան ան-
կիւնէն 20 մեթր հեռաւորութիւն
ունի։ Այս նեղանցքին նպատակն է
գտնել կնքեալ աղբիւրին այն մասը,
որ երթալն այս ուղղութեամբ կ'ու-
զար, և որուն ջրանցքը այժմ չորցած
է, ջուրն աւելի հետուն և խոր պէտք
է հոսի։

3. Այն աղբիւրին սկսեալ՝ որ երկ-
րորդ նիւմէրօ աւազանի մէջ կը հոսի
մինչեւ վերջին աւազանի անկիւնն ու
իրեն հարթութենէն 50 հարիւրա-
մեթր վար նեղանցք մը պէտք է շի-
նել Հարաւային Երեւմտից ուղղու-
թեամբն դէպ՝ ի 5 թուրն մօտ եւ
այդպէս մը ցանկին անկիւնը։ Այս նե-
ղանցքով ուրիշ աղբերայ յայտնու-
թիւններ ալ կ'ըլլան։

4. Կնքեալ աղբեր Երեւմտեան
կողմն հազարամեթրի մը չափ հետու
և իր հաւասարութենէն բաւականին
բարձր Բախչ կոչուած տեղւոյն մէջ
ջրոյ տահանք մը կայ, որ յայտնուած
է արդէն փորելիք խազացմունքներով,
զորս կարելի է միացնել խրամի մը օգ-
նութեամբ Հիւսիսէն դէպ՝ ի Հա-
րաւ գրեթէ մեթր մը երկայնութիւն,
և ուրիշով մը դէպ՝ ի Երեւմուտք 30
մեթր երկայնութեամբ։

5. Այս ջուրը՝ որ միանգամ հո-
գայուած է, երկաթեայ փորձագոյն
խողովակներով հեշտաւ կը բերուի
մինչեւ կնքեալ աղբիւրը, փորձագոյն
ըսինք, որովհետեւ փոքր տարածու-
թիւն ունենան պիտի։

6. Հիւսիսային Երեւմտեան ուղ-
ղութեան մէջ կէտ մը նշանակեցի,
ուր խորունկ աղբիւր մը կը հոսի;
թէպէտ կնքեալ աղբիւրէն աւելի
բարձր։ Այսկայ մեծ աշխատութիւն
կը պահանջէ, որուն խորհուրդ կու-
տամ ամենէն վերջ ձեռնարկել։ Այս
հորին ջուրը ամեն պարագայից մէջ
կրնայ հազորդակցիլ (Արազ–ել–Ային)
հետ կամ նեղանցքով մը և կամ խո-
ղովակով։

2. Արբուպին չուրերը չատցնելու։

1. Պէտք է օրինաւոր մաքրել Ընբռնափ ազբեր ջրանցքը նիւմերօ մէկ մասին մէջ։

2. Պէտք է s—x խրամը բանալ նիւմերօ 2ին մէջ 4—5 մէթրի չափ խոր։ Թէեամբ։ այս խրամը նպատակ ունի ծանօթ և անծանօթ ազբիւրներ բաժանել իրմէ աւելի բարձր եղած ատմանաց վրայ, ուր տեղ ջրանոք նշանակած է։

3. Պէտք է բուն Ընդ-ազբ ազբիւրին ջուրերը s—x խրամին ջրոց հետ միացնել ընդհանուր աւազանի մը մէջ ուրկից ջրմուղը կուգայ, այն տեղ շատ ջուր պիտի ըլլայ (1)։

11. Գիծ՝ որուն պիտի հետեւի ջրմուղը։

Ջրմուղն՝ որ մինչեւ Ներքէհէմ եւս կը բերէ ջուրը և որ մինչեւ Ընբռնափէմ կը շարունակուի, Թէեպէտ և շատ գէշ վիճակի մէջ է իւր ընթացքը ներանց բոլոր խոչընդոտ մէջ ընելով. և այս պատճառաւ բաց ի ուրիշ շատ մը անպատեհութիւններէ տարապայման երկայնութիւն մ՝ալ կ՝առնայ, որով անոր կրկին նորոգութիւն և պահպանութիւն խիստ անհրաժեշտ կ՝ըլլայ։ Ասոր աւելի աղէկ կ՝ըլլայ մէկ դի ձգել այս ջրմուղը Ընդ-ազբ ազբիւրին հետ որ վերջին աւազանին վրան է, և Ընդհանրապէս հարմար կը գտնել ազբիւրը պահպանել Պազ—էլ—Ընդ-ին խրեն մերձակայ տեղեաց մէջ յայտնուած ազբիւրներով ընդարձակուած։ Ընդ-ն աւելն նոր ջրմուղ մ՝ալ կը շինուի որուն շինութիւնը հնոյն արժողութեան չափ հաշիւ ըլլայ, և որ բաց ի այլ օգուտներէ այն օգուտն ալ կ՝ունենայ, որ ջուրերն այն աստիճան սառուկ բարձրութեան մը կը հասնի, որմէհետեւ արդէն կրնան ազբիւրին և ջրմուղին երթալուկէտին մէջ վերկին աւազանին ներքին, 40 մեթրէն աւելի տարբերութիւն կայ, առանց զոյն հաշուելու, որ կը վատնուի վազքը կարճելով, այսինքն երբ ազբէմ կուգայ ջուրը քաղաքին ամենաբարձր տեղերէն և կրնայ ամեն կողմ բաշխուիլ ուր որ ուզուի ազբիւրի կամ ջրհուխի դրութեամբ։

1. Պէտք է միշտ խրամները սեւնացած կողմէն սկսիլ, ուր որ ջուրը տանիլ կ՝ուզուի, և ուր նշանակուած է շատ մասերու վրայ։ Պէտք է անփոփոխ հետեւիլ այն կարգին, որուն վրայ կը թաւալի ջուրը։

2. Նշանակուած վազքերուն ամէն մասնայ վրայ ալ ջուրը չդանուիր միայն տեղ տեղ պիտի պատահին առուակներ, զորս իրարու հետ խրամբն պիտի միացնէ։

3. Ներքոյ ջրայն հանուի, պէտք է փորել շատ նակիլ, մինչեւ որ ազբիւրը և անոր ընկերացող բոլոր ջուրերը խրամին մէջ 15—20 սանթիմեթրէ ջրվէժ մը կազմէն։

4. Պէտք է որ խրամն 2 մեթր լայնութիւն ունենայ։

5. Խրամին մէջ անծեփ քարերով ջրանց մը կամ ջրմուղ մը պէտք է շինել, և բաւականին ալ ընդարձակ պիտի ըլլայ, այնպէս որ մարդ մը կարող ըլլայ դիւրաթեամբ մէջ շրջիլ երբ որ հետ ժամանակաց նորոգութեան հարկ ըլլայ։

Ուրեմն կրնանք ազբիւրէն սկսեալ վերին աւազանին վրայէն Ընդհանրապէս կ՝երկայնի նոր ջրմուղը Պէյ—ֆալըճէ դէմ յանդիման եղած լեռը, ապա Ներքէհէմի լերան Ընդհանրութեան կողմն, Ոտաքելի դերեզմանին և սուրբ Նշխարի մօտէն անձնեկալ Պագտասէ

(1) Նշանակուած խրամներուն վրայ։

դաշտը զոր Խնթիլեհի մի ճանապարհն կը կտրէ, և վերջապէս դէպ ի Հրեյ չէնքին աղօրիքն և անկից հիւսիսային Երեմեան կողմէն Հերուսաղէմ կը մտնէ, որ ամենաբարձր կողմն է (1):

Երրուպի աղբիւրը կնքեալ աղբիւրէն շատ բարձր է:

111. Ջրմուղին շինութեան ատադգքն ու տեսակութիւնք:

Պէտք է որ ձուլածոյ և երկաթեայ խողովակներ ի գործ դրուին, որով ջրոյն վազքը կարձելու համար կնճռոտող գործածելը ներելի կ'ըլլայ, և որ ջրանցքին անխորտակելի մնալն ալ մեծապէս կը նպաստէ:

4. Աշխատութեան կատարման համար գործնական ցնծագք:

Իբր ճշմարիտ ընդունուած է և բնաւ ալ երկբայելի չէ որ կնքեալ աղբիւրն ու Երրուպի աղբիւրը Երուսաղէմի ամենեան համար կը բաւեն առատութեամբ:

Սուրբ քաղաքիս ժողովրդեան որքան կարելի է շուտով վայելել տալ

---

(1) Այս գիծը գրեթէ այն է, որուն կը հետեւէր Սողոմոնի հեղինակութեան ընծայուած հին ջրմուղմը և որուն բազմաթիւ հետքերը մանաւանդ Խաքելի գերեզմանին մօտ տեղւանքը կը տեսնուին:

Այս ջրմուղին ըրած ալյակութեանս մէջ ինձ ամենէն շատ օգտակար եղաւ գայ, որ նոյ կ'ելլէ և կ'իջնէ, և որ՝ ապացոյց է թէ հին ժամանակ կը ճանչէին մարդկ բնական կնճռոտին գործածութիւնը, այսինքն ջրոյն այն ղղուելիութիւնը զոր ունի իրեն հարթութեանը լլնելու եթէ պատշաճաւոր ներքինացած է. և սակայն կայծես Հռոմայեցիք երբեք ճանչցած չեն: Այն կետին վրայ, ուր կնճռոտին կամ կոր խողովակը կը կազմուի, ջրմուղն արտաքոյ կարգի հետաքրքրական եղանակ մը չինուած է. այսինքն, խողոր քարի կտորներ են ծակուած իրարու մէջ հագուցուած և ծեփով կատուած են, որ մինչեւ ցարդ խանգարիչ տարբերայ դէմ դրած է:

լաւ համար բարիք մը, որ անոր կեանքը պիտի ապահովէ ջրոյ կարօտութենէն և չքաւորութենէն որուն մեծ ջրուելիութիւնը անոր մահ կ'սպառնայ (1) բարիք որ պիտի անմահացնէ այն անձին անունը, որ անոր գործադրութիւնը կամ ձեռնարկութիւնը կը յաջողցնէ. լաւ չէր ըլլար նախ՝ ջրմուղին շինութենէն սկսել, այն նոր հանգամանօք զոր այժմ պատմեցի, մինչեւ կնքեալ աղբիւրը և այս աղբիւրը այս ինչ կամ այն ինչ եղանակաւ բերել: Իւ ապա որքան գործադրելի աւազաններ ունենայ մարդ այնքան իւր քանակութիւնը շատցնելու համար այս աղբիւրին մօտ ի գործ դնէ այն աշխատութիւնքը, զորս նը չանակեցի սկսելով դիւրագոյններէն, Վերջապէս ժամանակին մէկ նոր եւ աւելի ուղիղ գծով այս ջրմուղին վրայ կը յաւելցուին Երրուպի առատ ջուրերն: Այս եղանակաւ ներկայ ջրեաց առաջքն կ'առնուի, և Երուսաղէմի մէջ ջրոյ պակասութիւն կրնի կրնի չպատահիր, բոլորովին ապագայն ապահովելով:

Դիւրին համոզուիլ թէ երկրորդ պայմանն՝ առաջինէն շատ օգտակար է, իսկ ջրոյն շատութիւնն ու մեծութեան գալով, միմիայն կնքեալ աղբիւրը բոլոր հարերուն մէջ պարունակած ջրոյն չափ ջուր կտնենայ. եթէ միանգամ իւր աւազանը ցածնայ և խրամներըը դործադրուին, եւ

---

(1) Երուսաղէմի մէջ ձմրան երկու կամ երեք ամսոյ միջոցին միայն կ'անձրեւէ, եթէ անձրեւաց միջոցին ջրամբարները լեցուեցան, այն ատեն մեծ խնայողութեամբ, որուն մարդութիւնն ալ բնակնաբար կը միասի, մինչեւ յաջորդ ձմրան կրնան սպասել: Իսկ եթէ ընդ հակառակն ինչպէս այս տարի, քիչ կամ բնաւ չանձրեւէ, հասարակութեան աղէտը սոսկալի է. կ'ըսեն որ երկու ամիս յառաջ Երուսաղէմի մէջ խմելի ջուրը 75 ռանթիմ կամ մէկ ֆրանք կ'արժէ եղեր մէկ սրիկը, որ միջին կերպով 25 լիտր ջուր կը պարունակէ:

Երրուպի աղբիւրը՝ անկից տասն անգամ աւելի ունի։ Ջրոյն յատկութեան գալով, թէպէտ հոն երբուն՝ ջուրը լաւ կ'ըլլայ, և շատ լաւ խակ. մանաւանդ 4 նիւմէրօին մէջ, ասկոյն կնքեալ աղբիւրին և Երրուպին ջուրերն լաւագոյն են։ Կնքեալ աղբիւրին և Երրուպին մերձակայ վայրոց մէջ գտնուած բոլոր աղբիւրները շատ դիւրութեամբ կրնան միանալ. հորերուն ջուրը՝ ի հարկէն զատուած են։ Այս երկու պայմանաց մէջ անհատն տարբերութիւն մ'ալ այն է որ հորերուն ջուրը մեծաւ աշխատութիւն պիտի հանուի, իսկ Լըմնուղի ջուրն Երրուսաղէմի բարձր սահմաններուն վրայէն պիտի գայ, և անկից Քաղաքին ամեն կողմերն ալ բաշխուի։

Պարտաւոր եմ, իբր օգտակար բան գիտնալու, միանգամայն այն կարեւոր աղբիւրները յիշել՝ որք Ոմար Ոմալլահի և էլ Պէյէհի ուղղութեան մէջ կը գտնուին որոց բարձրութիւնը նոյնպէս Երուսաղէմ քաղաքէն բարձր է։

Կնոջական երկար ճանապարհորդութեանց մէջ ըղը պատահուիցայ ընել, Երուսաղէմի շրջակայքը բոլոր ուղղութեանց մէջ բաւմաթիւ անճանօթ աղբիւրներ նշմարեցի, որք շատ մը ջուխ քիչ ու շատ ցուրկ տեղեացայ կրնան օգտակար ըլլալ։ Ասոնցմէ առաջինն է Տէյր—ապանի մէջ Պէյիլ—ճալէմի մէջ նոյն խակ Հաօ—նահ հորին տակ որ բաւական է միայն զոյն խորունկ ցուներ։ Ոմալլահի մէջ քանի մը վայրկեանէն ծածկեալ աղբիւր մը՝ ի լոյս հանեցի։ Մեկ ժամէն սակաւ աշխատութեամբ այս հորը դուրս բարձրանալով արդէն փոքրիկ վտակ մը կը կազմէր մօքուր և յստակ ջրով և ահա ցաւալի դէպք մը եկաւ պեղումը ներլը խափանեց։ Խորհուրդ կ'ուտամ նորէն անոնց ձեռնարկել և շարունակել մինչեւ որ աղբիւրը բոլորովին յայտնուի։

Դարձեալ Յիֆնէհ գիւղին մէջ աւերիչ հորեր նկատեցի քիչ խորութիւն. Թոյիպէհի մէջ մեծ խորութեամբ։

Սուրբ Յակոբի ճանապարհին վրայ վանքը հասնելէն ժամու կէս յառաջ 25 մեթրէն պակաս խորութեամբ աղբիւր մը կայ, և Յակոբի ու Նէպի Մոսայի մէջ աւերը բարձրացած հողակոյտ մը տակ 2 խորունկ և մեծ աղբիւրներ կը հանեն. որք Ային—ֆէխֆահ հետ յարաբերութիւն ունին։

Ձկրցայ աղբիւրներ գտնել Կեթղէհեմի մէջ, որ Լոյ մասին ամեն տեղերէ աւելի զրկեալն է։ Պէյթ—ասոր աղբիւր մը ունի, բայց անհնարին խորութեամբ։

Ձեր ազնուութիւնը կրնայ այս երկու տեղեացքը թողուլ որ այն աղբիւրը վայելեն. որ Սողոմոնի ամենացած աւազանին տակն է, և զոր իրեն հարթութիւն պատճառաւ անկարելի է Երուսաղէմ բերել նոր ջրմուղովը, որուն վրայ խօսեցայ։

Կ'ուտամ եմ որ Ազատ ծայ օգնութիւն և Ձեր բարեպար Ջանից շնորհիւ այս ազդարարութիւնիդ Սուրբ Քաղաքիս և գաւառիս ազգային միանգամայն չհասնիցա պիտի ըլլան։

Այս յուսոյ դգացմամբ լի։

Պատիւ ունիմ Ձերդ ազնուութեան ըլլալ։

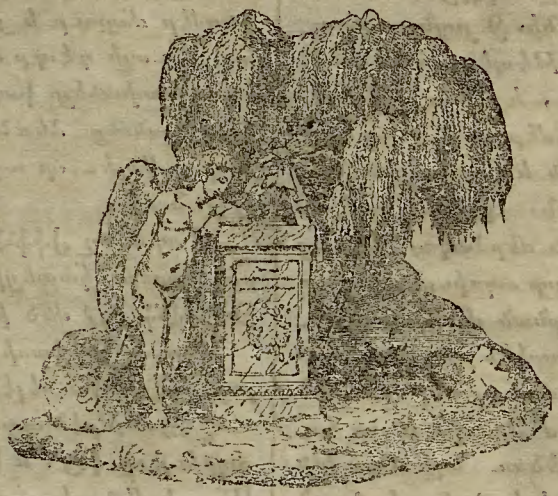

ԱՐՋԱՆ ՅԱԻԵՐԺԱԿԱՆ

ԻՍԳԱԼԻ ՄԱՀ

ՏԻԿՆՈՋ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

ԱԶՆՈՒՈՒՀԻ ՓԱՐԻՋ ՀԱՆԸՄԻ

Ընտանեկան Տիկին Ալէքսանեան փարիզ հանըմի իւր գեղասիրտ և ողբասէր բնաւորութեան ու անցուցած կեանքը զինքն աշխարհի ծանօթ ըրած էին։

Ամօթս սկիզբները գրեթէ քառասնամեայ հասակին մէջ իւր մահկանացու ընթացքը կնքեց առ Ստուած փոխելով Ալէքսանդրիայ մէջ։ Այս բարեպաշտուհի Տիկինը, որպէս զի իւր վախճանէն վերջն ալ անմահ պահէ աշխարհի մէջ իւր բարեաց յիշատակը, իւր կտակն ալ կընքած է կենդանութեանը, կատակատար օրօշելով Տ. Գասպարեան Սեծ. և Ղազար Յակոբ ազգն։ Այդ կտակին մէջ կը կարդանք իւր տանը ամէն կահ կարասիքը Ս. Յակոբեանց վանուց Երուսաղէմի, որ այդ կարասեաց արժէքը կազմած դնուի Ս. Ընծայն հանգուցեալ Բարեպաշտուհի Տիկնոջ և իւր ամուսնոյն ի յիշատակ։

Հանգուցեալ բարեպաշտուհի փարիզ Հանըմի մահուան յաւերժ չի չատակ կը կանգնեցնէ Ս. Ընծայն տալով իրեն Առաքելական խոստացած երանութիւնը. "Երանի ողորմածաց, զի նոքա գտցեն ողորմութիւն գտցեն։ Մատթ. ե։ ։

ՓԱՐԻՍ ՀԱՆԸՄԻ ԿՏԱԿԻՆ ՄԷԿ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս բոլոր կարասիքը գրուի եւ ծախուի օրինաւոր գնով. և յիշեալ կարասեաց դրամով Հրատարակչի Ս. Յակոբեայ վանուց Պատրիարքին գիտութեամբը կալուած առնուի ուր որ ըլլայ նէ. և վախճի ըլլուի իմ և հանգուցեալ ամուսնոյս անուամբ Ս. Յակոբեայ վանուց որ Հրատարակէմ։ Եւ ինչ որ եկամուտ ըլլայ կալուածներէն, նախ կալուածներուն տարեկան նորոգութեանց և պիտոյից դրծատուի, և այս նորոգութենէն ըզկնի ինչ որ աւելնայ, Ս. Յակոբեայ Եկեղեցւոյ մէջ գտնուած աղքատաց և անկելոց պահատութիւններն հատցուին. վասն ընդհանուր բարեգործութեան Ս. տուածոյ ողորմութեամբը։

Ա Զ Գ Ա Ց Ի Ն

Եգիպտահայն առաջնորդ նամեականերն Պեր. Աճեսքալ Եպիսկոպոսի վերայ ակտն անպատկան ճանաչութիւնը ներ տալ։

Ղեզ. Վարչութիւնը որ իրիկուց յիշեալ Եպիսկոպոսը Եգիպտոս ջանդքին բացման հանդիսին ազգայնոց ներկայացչութեան պաշտօնը վարելու որոշմամբ, սա այսօր սկսած է առաջնորդական գործերուն ալ ձեռք երկարեցնել հակառակ զինքը իրկող վարչութեան հրամանին։

Եգիպտոսի առաջնորդութիւնը սուրբ Հրատարակչի Պատրիարքութեան ձիճակն ու իրաւունքն ըլլալն տրդէն բոլոր Ազգին ծանօթ խնդիր մը ըլլալով հանդերձ, յիշեալ Եպիսկոպոսի մոռացմանը մէջ առաջնորդութիւնը Հրատարակչի Պատրիարքութեան քաշ նեղու անարդ մղումի մը կը տեսնենք. թէեւ տարբեր համարումն ունէինք իւր վրայ։

Այս առաջնորդութեան Հրատարակչի Պատրիարքութեան վերաբերեալ քաշ գիտեն Եգիպտացի խոստիները. որչափ որ մուացած ըլլալ կը ձեւացնեն Եգիպտոսի ազգայիններէն մէկ քանի անհատ միայն որ և իսկ նպատակաւ մը։

Այս մոռնալ ձեւացնող անհատներն անցեալ տարի Ազգ. վարչութեան կը դանգատէին ըսելով թէ, մինչդեռ ուրիշ տարի իրենց Առաջնորդ Պեր. Պաբրիել Եպիսկոպոսը Խոստոց Կաթողիկոսը կը ձեռնադրէր, այսօր իրենց առաջնորդ մը չունին, և ջանդքին բացման հանդիսին մէջ Խոստոց Կաթուղիկոսը միանգամայն ներկայացուցիչ պիտի ըլլայ Հայոց կողմէն.

Կը յայտնեմք այս նորահաս Հայ անհատներուն, որ Խոստոց Կաթողիկոսի ձեռնադրութեան առաջին Ս. Թուղթը նստող մէ եթէ Եգիպտացւոց Առաջնորդ Պաբրիել Եպիսկոպոսան էր, այլ Հրատարակչի Պատրիարքի փոխանորդ Պաբրիել Եպիսկոպոսան էր. Խոստոց այս ձեռնադրութեանց համար Ս. Ընծայս Ս. Պատրիարքաց խնդրագրերը հատուցուն կը մնան։ Եւ շատ առեն Ս. Ընծայս Պատրիարքներն անձամբ ձեռնադրութիւնը գտնուած են և ձեռնադրած, և շատ անգամ իրենց փոխանորդ Եպիսկոպոս մը իրկած։

Այս իրկուելիք Եպիսկոպոսը չէր իրկուեր երբ այն ատեն Ս. Ընծայս կողմէն նստող Առաջնորդն Եպիսկոպոս կ'ընծայէր։ Հրատարակչի Պատրիարքութիւնը որ մինչեւ յայսօր գրեթէ ըստ է այս մասին, և ձայն չհանած.

սակայն և այնպէս մինչեւ ցարդ ալ այնպիսի Եպիսկոպոս մը կամ վարդապետ մը չէ եղած, որ ինքնիշխանութեամբ խառնուած ըլլայ այս Եդիպտոսի առաքելոդութեան խնդրոց։ Եթէ Եգիպտոսին առաքելոդ պէտք էր, ինչպէս իւր Պատրիարքին ուզեր, և իրեն չէր զլանար։ Իսկ Վեր. Աճառովեան Եպիսկոպոսը եթէ իւր պիտութենէն տիսպեալ կ'ընէ այսպէս ըսելը։

Այս գիտութիւնն ունեցող Եպիսկոպոս մ'ալ երկու վիճակներու միացեալ առաքելոդութիւը չէր թողուր, որ կը պարունակէ առ նուազն 10000 ժողովուրդ, և չէր դար Եդիպտոս նուաէր ապօրինաւորապէս միայն 200 ան ձի համար։ Սոր վրայ հարկաւ պիտի զրամանամք. ինչ հետեւութի կ'ունենայ, առաքելոդութեան մը ճանապարհը կարճ, վարձքը շատ. այսինքն պզտիկ առաքելոդութեան մը մեծ առաքելոդութիւն մը զոհել։ Մանաւանդ որ յիշեալ Եպիսկոպոսը կրնայ գիտցած ալ ըլլալ թէ Առաքելոդի մը վաւերականութիւնն ինչպէս կ'ըլլայ օրինաւորապէս։

Սակայն ոչ եթէ առաքելդի մը պէտք եղած պայմանները չգիտէր յիշեալ Եպիսկոպոսը, այլ միայն իւր զործերէն հետեւցնելով վստահապէս պիտի ըսեմք, թէ սխալած է նենգութեամբ իւր մարմնոյն հոգ տանիլ։

Այս գործերէն միայն մէկ հատը որ ըսեմք, բաւական է ամեն իմաստասիրաց հետեւցնելու, թէ իւր նպատակն ինչ է։

Տիկին Աղեքսանեան Ազնուհի փարիս հանդմի վախճանելէն վերջը, մէջ տեղը մէկ կտակ մը կը հանեն որ Առաքելդի կնքովը կնքուած է եւ Թաղական խորհրդոյ ներկայութեամբ բը զրուած եւ կնքուած։ Սոյն կտակը առնելով Թաղական խորհրդոյ անդամներն, Յակովբեան Թոփուզ և Տ. Գասպարեան Ալեք. եղբայրներէն հանգուցեալին ինչքերը դրի առնելու կ'երթան. սոյն ժամանակ հանգուցեալին տնտուկէն Թուղթ մը կ'ելլէ, որով Հանգուցեալ փարիս Հանդմը իւր կտակը կը Թողու կտակատար յատկացնելով Գասպարեան Եղբայրներ Յակոբ Ալեքն. (որն որ նոյն միջոցին ալ Օմիւռնիա կը գտնուի եղեր). այս կտակը միւս կողմ ընտանիքին հակառակ կտակելով, հանգուցեալին կնքովն ալ կնքուած է, և ներկայ եղող երեք հոգւոյ վկայութեան ալ ստորագրուած։ Այնչդեռ Ազգանդրիոյ Թաղական խորհրդոյ յարգոյ անդամները երեսփոխանով հանդերձ առանց կտակողի կնքոյն, կտակ մը ունենալով կ'երթան ինչքը հաշուելու և տունը կնքելու, և այս տեսակ կտակի մը տակը Աեսրովպ Եպիսկոպոսը կը կնքէ առաքելդական կնքով։

«Չիք ինչ ծածուկ որ թէ ոչ յայտնեսցի։» Խօսքը հատուած ըլլալուն, թէ և շատերն միաբանին միաք մը (կտակ մը) փոխելու, սակայն կտոր մը Թուղթ վաւերական ստորագրութեամբ՝ կը հաստատակէ այն ամեն աշխատութիւնները և ճշմարիտը կը հանէ ի վեր։

Պահք առելի բացայայտ հասկցուելու համար առելի հաստատող պարագաներ կան, բայց կը լռենք այժմ պէտք եղած ժամանակ խօսիլ և դրելով հաստատելով։

Երդէն դրինք Սիօնի մէջ Հանգուցեալ փարիս Հանդմի կտակին Ս. Յակոբեայ վանուցս վերաբերած պարբերութիւնը։ Այս այն կտակին պարբերութիւն է, որ կտակողին կնիքն ունի։

Այնուհետեւ տեսարանը դեռ մանրամասն չդրած Աղեքսանդրիայէն հասած լուրերուն ազդեցութեան ներքեւ եկած նամակներուն հրատարակելը Հաւասիկ երկու նամակները կը դնենք, որոց մին Յակոբեան Թադէոսի գրածն է, միւսը նոյն ինքն Վանուցա Եպիսկոպոսի մէջ կատարած վերակացու Երէց. Ստուածատուր վարդապետին։

Երէց. Ստուածատուր Վարդապետին նամակին օրինակը։

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀԱՅՐ

Այս անգամ Աղեքսանդրիա պատահած դէպքերը ձեզ դարձեալ ծանուցանելու պարտք կը համարիմ, որպէս զի ատոր ստուգութեամբ դրուածնեբուն հաւատք ընծայէք։ Աղեքսանդրիա Փարիս Հանըմը չհեռանալէն յառաջ իւր ստացուածքը կատարեալ կ'աւանդէ իւր ժառանգաց եւ այլ տեղեր, և տանը մէջ գտնուած բոլոր մօտիկներուն ներ Երուսաղէմի կը կտակէ, իւր կտակակատարը կը նշանակէ հոգեշնորհ Տէր Պետրոսեան Ս. Յակոբ աղային։ Այս անձն այս օրերս մեզի նամակաւ լուր կուտայ որ Երուսաղէմի յատկացեալ մասը ձեզ տրուելու համար Աղեքսանդրիա գայ, գալէն վերջը գնացինք իւր տունը որ Փարիս հանըմին է, ուր տեղ կար քանի մի հնգուտած սենեակներ, յիշեալ Յակոբ աղային բաց Ի մեզմէ հանչեր էր նաեւ քանի մի անձինք տան և հինգ հոգիի չափ հայ, յոյն, ֆրանգ և ըստ պանիայի մեծ Թարգմանը. ատոնց ներկայութեան հրատարակեց որ ես հանդուցեալ Փարիս հանըմին կը տակակատարը ըլլալուս, ձեր ներկայութեան այս գործերը պիտի բանամ եւ մէջը եղածները պիտի գրեմ, միայն դուք տեսանուդ վկայ ըլլալնուդ համար ստորագրութիւնիդ սա տեղը դրէք, ստորագրեցինք բոլորս ալ, մեր գտնուելն ալ Երուսաղէմի բաժին ըլլալուն կտակին մէջ գտնուեցանք, բայց գործադիրը դարձեալ Յակոբ աղան։

Այս գործողութենէ վերջը դարձանք Ալեքսանդրիա, Եպիսկոպոսը որ արդէն իմացեր էր, մեզմէ ալ լսեց, շատ մը բարեացաւ և եվրոպական խօսեցաւ մեր այն տեղ գտնուելուն համար ձգինք վար իջանք. սենեակը եկայ ձեր Սրբազնութեան նամակ մի գրելու եղելութիւնն իմացնելու համար, նամակը չանիման դրի գոցեցի, ահա Թադէոսը և Պետրոս Շուշանեանը սենեակէս ներս մտան, սկսեցին հայհոյել ու պոռալ, շատ չտեւեց եղիա կոպոնն ալ եկաւ իւր պարապուհիւք Յակոբեան կարապետն ալ եկաւ, եղան ընդ ամէնը 12 հոգի բաց Ի ծառաներէն, Եպիսկոպոսը կը հայհոյէ կը զարնէ. Թադէոսը մեկ կողմէն ոչ օրէնք մնաց, ոչ մեռել, ոչ կենդանի, ոչ վանք, ոչ պատրիարք ոչ միաբան բոլոր իրար խառնեցին, անհնչ չսած սարսափելի հայհոյութիւններ, և սպառնալիքներ, մինչեւ ինձի ֆետվ օղլու խրկելու, ոմանք կը պոռան "սպանեցէք", ոմանք "ձեռքերը ոտքերը կարեցէք". ոմանք "աչքերը հանեցէք այս աւազակ լեֆթերին" և այլ գոռչելի և անլսելի խօսքեր որ գրելը և լսելը անգամ մարդուս զարհուրանք կ'բերէ։ Յակոբեան կարապետը երկու ձեռօք վիզս բռներ կըսխմէ խղդելու մտօքմիս որ սեղանի դանակները գլուխս պիտի լծնայ. մէկալը վրաս ինկեր է հրեի պէս կը մշտէ. Եպիսկոպոսը իւր եղբօրը հետ

ղես սպանելու կը ջանայ, ջանթաս բռնի ձեռքէս քաշելին առին, բայց ին մէջը եղած ձեր Արքայնուհիանը գըտած նամակս առին և ուրիշ ինչ որ կար ամենն ալ ձեռքէ ձեռք ցրուեցին, դարձեալ սկսան 12 հոգի հայհոյելով սղաղակել ի խաչ հան ղը՛ա, սպանենք և հոս թաղենք, այս խօսքերով դարձեալ զրոհ տուին վրաս, սակայն գիտեր որ այն միջոցին ինչ ատելութիւն ալ և ինչ վիճակի մէջ էի։ Յակոբեան Կարապետը դանակը քաշեր վրաս կըվազղէր, այնքան տեսայ որ ձեռքէն բռնած են, սակայն վերջը ինչ ըլլալը չեմ գիտեր, մինչեւ որ վրաս ջուր թափելով աչքերս բացի որ դէս ու դաշտեր կանդներ են, ոմանք կ՚ըսեն թէ մեռած բաւական է, եպիսկոպոսը եւ իւր եղբայրը կը կանչըռտէին թէ ոչ՝ տակաւին կենդանի է, այս կենդանի մնալ արժանի չէ, որովհետեւ կինքը նեղը այս բացեր է ըսելով կըզղայարտեն, քանի որ բացողը ես չեմ. միայն տեսայ, այլոցին կը հասկըցնես. բերան բանալու հրաման չկայ եպիսկոպոսը հրաման կ՚ընէ իւր եղբօրը, որ ձեռքովը բերանս գոցէ որպէս զի չխօսիմ, թէ որ խօսելու չխօսելու կարողութիւն ունենալս կրնաք երեւակայել. եպիսկոպոս Յակոբեանց հետ կ՚աղաղակէ շուտ Գահիրէ եղած կալուածները գրաւեցէք, եւ սենեակը կինքեցէք. անմիջապէս հեռագրեցին գիշերը ժամ մեց սենեակս կինքեցին, ցարդ կինքած է, կալուածները ինչ ատելութեան միայ չեմ գիտեր, մերկացին մինչեւ վարտիկս նայեցան, որպես թէ բան գողցած եմ; այլ չարութիւն չմնաց որ չըրին ջուս պատին մէջ, հազար վտանգ որ կենդանի մնացի, մէկն ալ նայիս որ եպիսկոպոսը չուս հատ պէրպէրի ձեռքերը հատ փայտերով սենեակիս դուռը կոխեցուցին, և կը պատուիրեն անոնց Արաբացի լեզուաւ, այսպէս, "այս մարդը այս տեղ բանդն է թէ որ դուրս ելլայ, առանց մէկուն մը հարցնելու զարկեք գլխուն սպանեցէք մի վախնաք ամենեւին, Խաթիջէին հրամանը այսպէս է՝ չատ մի ազատելէս վերջը, հազիւ թէ հանեցին պատուհանները առջեւը կոխեցուցին և իրենց չալուշն ալ դրան առջեւ, սենեակիս մէջը եղած գրիչ կալամարը առին, պատուիրեցին որ ոչ իմ քովս մարդ պիտի գայ եւ ոչ ուրիշ մի հետս պիտի խօսի. Թողին ինձ կիսամահ և գնացին, ով սարսափելի գիշեր, լուսցաւ, բայց ինչ կերպով, Թերեւս աչքիս արտասուքը սենեակիս յատակը լուացի. առաւօտուն հազար աղաչանքներով հազիւ թէ բժիշկ մի բերել տուի որ դարմանէ, անգամ մի եկաւ, միւս անգամ չտեսայ, այսպէս անօթի ծարաւ երկու օր՝ երկու գիշեր այս սենեակիս մէջ մահուան դուռը հիւանդ չորսդին պահապաններէն պաշարուած այնպէս մնացի, դարձեալ կենդանի. փառք ողորմութեան Արարածին։ Այս հանգէս սկսաւ հինգշաբթի օրը ժամը տասին եւ վերջացաւ գիշեր ժամ երկու, զայս եւս չմոռնանք յիշել որ ամեն բան կատարելէն վերջը Արաբերէն գիր մի գրել տուին Շահինին, և բռնի քաշելով հրելով ստորագրել և կնքել տուին. որ բոլոր յանցաւորը ես եմ, և այս գիրը առաւօտ Կառավարութեան տարին ցոյց տուին, երկու օրէն վերջը հիւանդութիւնս աւելի ծանրանալով մինչեւ ոտքի վայ անգամ չկրնալով կանգնիլ, առաւօտն մինչ՝ ի կէս օր լացեր աղաչեր պաղատեր եմ. որ գանէ կառք մի բերեն դուրս ելլամ զիս դարմանելու, կէս օրէն Թագուորը

Յակոբեան Թադէոսի նամակին օրինակը։

Ազ. Յունիս 19/1 Յուլիս 1870

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԷՐ

Ի ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ընչուհի ցարդ լսած է Ձեր Սրբազնութիւնը Ալեքսանեան Տիկնին փարիս հանելմին առ Պօտուածֆոխենը, որ առկից քանիմը օր յառաջ անդր ուներցաւ։ Հանգուցեալը իւր ողջութեան կտակ մի ըրած ըլլալով ժամանակին Ազգ. ժողովոյ անդամոց եւ Ընտրողին (1) կնքով վաւերացեալ Ազգ. Ընտրողարանն ի պահեստի թողած էր (2)։

Ըստ սովորութեան յիշեալին մեռնելէն քանի մը օր ետքը, տեղւոյս Սրբազան Ընտրողը (3) ընկերութիւք Ազգ. ժողովոյ անդամոց եւ բոլոր ժառանգորդաց, հանգուցեալին տունը դուռնարուելով յիշեալ կտակը կարդացուեցաւ։ Բայց երբ հանգուցեալին արկղը բացուեցաւ, հոն գտնուեցաւ երկրորդ կտակ մը (4) եւս, վա-

---

(1) Եղիստոս վեց տարիէն ասկէ է թերեւս որ առաջնորդ չունի, այս հրամանը կնքող առաջնորդը պոլսէ է։ Կտակողին կնիքն ալ է գնացեր, որ առաջնորդի կնքովը միայն կը ճնայ։

(2) Կտակ մը բնչու կտակողին քով չմնար եւ կը տակտակատարներու ծոցէն կ'ելլէ դուրս բոլոր աշխարհի դրութեանն հակառակ։

(3) Ազգ ալ Առաջնորդն է ձեր, որոյ առաջնորդութիւնը ոչ Տէրութիւնը պիտի եւ ոչ Ազգ. վարչութիւնը։

(4) Այս ինչ տեսակ երկրորդ կտակ է, որ հանգուցեալ կտակողին կնիքն ու սպորագրութիւնն ունի։ Այս կտակը, որ վաւերականութեան ամենահաստատ փաստն ու ոլտանի պարագան ունի, ինչ պատճառաւ երկրորդ կտակ կ'անուանուի, Առաջնորդ չեղած ժամանակ Առաջնորդի կնիք շունենալուն համար պիտի ըլլայ։

Եկաւ եւ ինչ տագնապութեան մէջ ըլլալը տեսաւ սկսաւ դարձեալ ապաւինելիքները ընել որ եթէ դուրս ելլաս ազգին մէջ այս եղած բաները խօսիս, պատժած եղիր որ ձեր վանքին, Պատրիարքին, եւ միաբանութեան պատիւը ոչ ինչ ըլլալէն վերջը եւ ձեր ինչ ըլլալն ալ դուք գիտէք գուշակեցէք, եւ վերջը ինչ վճռանելու պիտի հանդիսիք այն ալ դուք գիտէք, եւ այլ այսպիսի ապաւնոլից խօսքեր ընելով եպիսկոպոսը եւ նստողները վկայ կը կոչէր. բանտէն ելլալով Աշգեհան Յակոբ տղայն տունը գնացի եւ այժմ բժիշկ կը նայի, այս պատահած դէպքերը գրի առնելով այսօր տեղւոյս Մուհաֆըզին պիտի խրկեմ տեղեկացնելու համար, եւ գրոյս մէջ նշանակեր եմ որ ձեզի եւ Պոլիս այս եղելութիւնը լուր պիտի տամ։ Ուստի Սրբազան հայր ոչ տանելու եւ ոչ համբերելու ուժ կամ կարողութիւն մը նայ։ ուր պիտի հասկցնեմնէ շուտ լսէ. այսուհետեւ ոչ ես եւ ոչ ուրիշ մի այս տեղ կենալու կարող չէ, ցարդ սենեակս կնքուած է, քանի որ այս մարդիկներն այսպէս կը տեսնան որ ինձ համար եւ ոչ մէկ կողմէն օգնութիւն մի կայ, ամեն ուզածնին կ'ընեն, եւ ակից աւելի ինչ կրնայ ըլլալ. գրեցէք Ազգին Ձեր պատիւը պահանջելին վերջ եւ մեր գործն ալ այն տեղ տեսնուի. այս օրերս Լիֆենտինան Պոլիս պիտի երթայ վարչութիւնը կրնայ այս եղելութիւնը հասկցնել. ինձ համար եկած հեռագիրը կամ նամակ փոստային կը քանեն, տհա այսքանս հաղիւ կարողացայ գրի առնելցնացածը դուք կարող էք մտածել, յաւելք քան զայս մնամ Ձեր Խարճ Սրբազնութեան։

1870 Յունիս 22 Ալեքսանդրիա։

Ասպետ Ասպետ Վարդապետ

ւերապետական Ազգ. Ընդհանրադարանէն և ոչ ի ժողովականաց (1). այլ երկու անհատ միայն (2) ստորագրութիւնքն դրեր են։ Ընդ այդ Ազգ. Պարբերաթիւնը հանգուցելոյն տանը մէջ եղած բոլոր գոյքը ի գրի առնելով արձանագրեց, և ստորագրեալ հատուածեց զայն Թէ Սրբազան առաջնորդն (3) Թէ ի ժողովականաց Թէ ի ժառանգորդաց և Թէ ի Պատրիարքեան Պկրտիչ աղայէ որ ներկայ էր այս առնելուն։ Ես հոն գտնուած քանի մը մանրագին ադամանդեղէնք (4), որք յիշատակուած են երկրորդ կտակին մէջ. կնքեալ օրինաւորապէս յանձնուեցան Ազգային պահպանութեան, Նուաստքեան Պէտրդ աղային քով։

Այն արձանագրութենէ վերջը, Ազգային Պարբերաթիւնը ինչ ինչ պատճառներու համար արժան համարեց հանգուցելոյն տան բոլոր սենեակները կնքել. կնքուվ. ի բաց առեալ այն երկու սենեակներն, ուր Պատրիարքեան եղբարք կը բնակին եղեր։ Նոյց ապա ժառանգորդք՝ չուզելով որ այլ եւս Պատրիարք այս տան մէջ բնակին, առաջակերցին, որ կամ իրենք եւս մէնան. և կամ նորա եւս դուրս ելլեն։ Ասոր վրայ Պատրիարքեան երկու եղբարցմէ դիր առնուեցաւ որ, մինչ ցկարգադրութիւն Թերեքէմին ի բնիկ եւս դուրս պիտի բնակին։ Ասոր ոեզական կառավարութեան պիտութեամբ տան դուռը եւս կնքուելով, յանձնուեցաւ դարձ իշխանութեան պահպանութեանը։

Մինչ այս՝ մինչ այն՝ Պատրիարքեան պարոն Յակոբը որ այս պարագաներուս Խրիմիր կը գտնուէր, վրայ հասաւ. և ըստ երկրորդ կտակի ինք կը տակակատար ըլլալը իմացնելով, դրան բացուելը կուզէր, և դեռ ատոր այն կամ ոչ որոշուած մի չի տուած, համարձակեցաւ քանի մը յոյն արիւկայներու օգնութիւ (1) ալօք և բռնի տանիքին դանդն ներս մտնելով տան դրան կնիքը միայն քակել, և իրենց յատկացուցած սենեակին մէջ բնակիլ։

Նոյն օրէ ի վեր մեր Սրբազան Առաջնորդը իբրեւ նոր իրական պարտքը՝ Ազգային պատուոյն կերմ պաշտպան մնալով իշխանութեան հետ բանակցութեան մէջ էր և է. խնդրելով ի նմանէ, որ յանցաւորը ծոր և լոյծ նոր արժանաւոր պատիժը ընդունի ի պաշտպանութիւն Ազգ. պատուոյն։ Այս գործը իւր պարզ կերպարանքը առանալու վրայ էր. երբէք Ստուածատուր վարդապետը Պատրիարքութիւն մնանալով, իբր Թէ ըստ երկրորդ կտակի տան քանի մը կահերը Միաբանութեան Թողուցած ըլլալուն պատրուակաւ (2), կը

(1) Կուզէր որ հանգուցեալ Վանքի կարապետի հրիտակը ուտող, ըմպողնող, անխղճաբար մարող, ժողովականաց վաւերականը աւնենար։

(2) Այս երկու անհատներու ստորագրութիւնը Թէրեան քոմ ըսածդ ժողովականաց (որ ոչ մի բան մը չեն գիտեր, և նենգութեանդ գործին ըլլալով միշտ բնդանդ կը նային ամեն շարժուձեւերուդ համաձայն յորմարելով Լրեաց շարժուձեւ). հարիւր հատէն աւելին արժէքն ունենայ. և այս ոչ եթէ մեր քով, այլ նոյն ինքն երկրիդ բնակչաց և օտար ազգաց քով։

(3) Գլուխդ փարատի այդ Սրբազան առաջնորդը, զոր դու միայն կը ճանաչես ամեն ազգայինն ի պատ։

(4) Այդ մանրագին ադամանդեղէններուն մը խոհուն անհատ պիտի կարենայ հատուած ընծայել, զոր յարիչտակելու մտօք ամենայնչաքաղց Հակոբեան Թագաւորդ պահպանութեան պատուոյ հիւս կնքել կ'ամապարեր։

(1) Ո՛նչ մեծ ամբարհատաճութիւն Աղէքսան դիպ մէջ երեւելի անձինքներ, Յոյն արիւնքը ան նուաստելու համ յանդգնութիւն։

(2) Բուն կտակը պատրուակ անուանելով պատրուակի եղած կը կարծեք։ Եթէ այդպես է շատ կը

Համարձակի Պատարեանց հետ մի անգամ բոլոր կիրեակ սեներականները բանալ եւ ներկայացուցիչ Միաբանութեան կամ կարգերին՝ ի դէպ առնուլ եւ անմիջապէս աճուրդատուները (մեղաթ հանել) փոխադրել՝ ի մեծ նախատինս Ազգին եւ Հայութեան։

Ի նկատ յուսալ որ Ձեր Սրբազնութիւնը Պատուածատուր վարդապետին այս ապօրինաւոր ընթացից (1) ոչ համամիտ է եւ ոչ տեղեակ. ընդհակառակն կը ցաւիմք տեսանել. որ նորա այս չարժուամբ պատրաստէս նախատինք պիտի բերէ առանց Ձեր գիտութեան։

Պատուածատուր վարդապետի բազմագիմի սուտերին, անհամեմատ էպարխուհիներեն, եւ մանաւանդ Ձեր Սրբազնութեան ղրկելու համար պատրաստուած սուտումուտ նամակին դրուածներէն (2) յայտնապէս տեսնուեցաւ որ ամենասղրմելի գումարիմը համար կ'ուզէ Ձեր կողմանէ պաշտպան ձեռք այնպիսի յանիշատակութեանց. որ մարդուս ոսկերքը կը քամեին լուսաց ժամանակ։ Քանզի կրնայ վկայել Ձեր Սրբազնութիւնը եւս որ հանգուցեալը իւր մեծակառոյց տունը առաջին կտակաւ։ վկեի իւր մահուան, Ազգին նուէրը ըրած ժամանակ, երկրորդ կտակը որ ազատ ձեռքեր համարձակեր են շինել որուն մէջ հանգուցելոյն կիները միայն կայ (1). բայց ոչ օրինաւոր վկայութիւն մի եւ ոչ եկեղեցականի հաստատութիւն մի, ինչ որ գրել չի գիտցող կնկան մի համար պէտք է ըլլալ ըստ առաջնոյն. սոյն երկրորդ կտակին մէջ կըսեմ, տան յիշատակութիւնը ամենեւին չ'ըլլալով, իբր թէ Պատարեան Պրոտիչը ծախու առեր է եղեր զայն, ի բաց Թողլով այն ամէն ծանրագին անդամանդները, որ մահուանեն քիչ օր յառաջ քովը տեսնուած էր. եւ այժմ անունց հետը անդամ չի կայ (2)։ Այս ամենուն համար կըսեմ. օրինաւոր սեպեր են տան քանի մի կտոր կարասիները երկրորդ կտակաւ միաբանութեան

սեպելք։ Փոխարէնը գտնուզ քանի մը անաստուածներ որ չեն հաւնար երբեք ինչեր կը գործեր. եւ միշտ ձեր այն են այն ըսել բռնապատուած են, թերեւս անոնք հասնցած են զձեզ այդպես։

(1) Պատուածատուր վարդապետը ապօրինաւոր ընթացք մը ունեցած չէ մինչեւ ցայսօր, եւ այսօր կտակաւորի մը ձեր գողութեամբ կիրած դէները բանալուն ներկայ գտնուելն այդչափ ապօրինաւոր ընթացք է եղեր։ Ձեր ազատութեան կիրքերեն թելադրուելով բոլորովին անգիտանալ թեան գործած եպիսկոպոսը, որ սուտ կտակի կիրք կը գործեր իւր օտարութեանը մէջ երբեւ առաջ նորդ. այսպիսի անձ մը Սրբազանդ կոչելու ուրախութիւն կ'ունայ, մեխանիկական, զօրաշի շահատակ, երկուքնիդ իրարու շատ արժէկ յարմարութիւն ունիք։

(2) Պատուածատուր վարդապետին առ նորին Սրբազնութիւնը գրած նամակին դուք ինչ տեղեկութիւն կրնայք ունենալ գող եւ աւազակ։ Ցարձակապէս չանգիտանին նամակին հանել եւ կարդալէդ վերջը երբ տեսար որ սուտ ուսուցած դրուածներ են, չդարձնելիր իրեն ու այնուհետեւ գրկիր ինչ որ պիտի գրեին։ Աղէքսանդրիոյ գողերուն չ'սպասելուն հաշիւը, բոլոր աշխարհ ի զարմանս կըջ թած է, երբ Աղէքսանդրիոյ կառավարութիւնն ընդունի զձեզ պաշտօնի մէջ, հարկաւ գողեր կը զօրանան, ըստ որում գող ինքնին գողերու պատրաստ եք այդ քաղաքին մէջ։ Նկեղեցւոյ փակեալ սենեակի մը մէջ միակ վարդապետի մը վրայ 12 հոգի (՝ի բաց առեալ ղնառաջս) բերեալ ուզեցաւ որ ամենասղրմելի գործիքիդ համար կ'ուզէ Ձեր կողմանէ պաշտպան ձեռք այնպիսի յանիշատակութեանց. որ մարդուս ոսկերքը կը քամեին լուսաց ժամանակ։ Քանզի կրնայ վկայել Ձեր Սրբազնութիւնը եւս որ հանգուցեալը իւր մեծակառոյց տունը առաջին կտակաւ։ վկեի իւր մահուան, Ազգին նուէրը ըրած ժամանակ, երկրորդ կտակը որ ազատ ձեռքեր համարձակեր են շինելու որուն մէջ հանգուցելոյն կիները միայն կայ (1). բայց ոչ օրինաւոր վկայութիւն մի եւ ոչ եկեղեցականի հաստատութիւն մի, ինչ որ գրել չի գիտցող կնկան մի համար պէտք է ըլլալ ըստ առաջնոյն. սոյն երկրորդ կտակին մէջ կըսեմ, տան յիշատակութիւնը ամենեւին չ'ըլլալով, իբր թէ Պատարեան Պրոտիչը ծախու առեր է եղեր զայն, ի բաց Թողլով այն ամէն ծանրագին անդամանդները, որ մահուանեն քիչ օր յառաջ քովը տեսնուած էր. եւ այժմ անունց հետը անդամ չի կայ (2)։ Այս ամենուն համար կըսեմ. օրինաւոր սեպեր են տան քանի մի կտոր կարասիները երկրորդ կտակաւ միաբանութեան

դանակով կը վազէք կը յարձակիք։ Անգիտանութեանդ այս վերջին ծայր կատաղութեան հանիլը, մօտալուտ կործանումդ կը դուշակէ անզգամ, եւ անխելք։ "Ցեսի զամբարիշտն վերացեալ եւ բարձրացեալ որպէս զմայրսն Լիբանանու, անցի, եւ ահա ոչ էր. խնդրեցի, եւ ոչ գտաւ տեղի նորա"։ Ս. Պատրիարքի Եգիպտոս գտնուած ժամանակ նորա առջեւ ըրած անգիտանութիւններդ, լրբութիւններդ, հեռատեսութիւններդ, ղրկա վերմաբար ներկեց քեզ, կարծելով որ այս անգամ ալ կը ներսեն քեզ։

(1) Հանուելոյն կիրքին առեւ ինչ կուղիք վաւերական ըլլալու համար. քանի մը անգամներուդ կամքը կը պակսի։

(2) Այս տեսակ կրօնական մը դուք ուր որ երթայ կընայք ձեր գործը ձգել. հիմա որ չես գտնար եւ հոս չեն առներ ոչ երեք չկան, եւ հոս չեն բաները, այլ արդեն քու համբարդ են պահուած, վերն սուելու ինչ հարկ կայ։

Թողուլ յաւտալով որ խեղճ գաւմա-
լով մի անօր պաշտպանութիւնը եւս
գտնելով դիւրաւէս պիտոյ յաջողին
մարսել հոյակապ չէնք մի եւ այլն (1)։ Ի-
ահա Աստուածատուր վարդապետ մի
որ առաջինը կ'ըլլայ ապերախտ գըտ-
նուիլ իւր ուխտին եւ առ ազգն ու-
նեցած հաւատարմութեանը։

Չարչ չէ այս ամենուն ոտուգու-
թիւնը հոս քննել, անշուշտ քննու-
թիւնները եւ օրինաւորութիւնը ա-
մէն ինչ պիտոյ հաստատէ Ի՛շխնու-
թիւն ամենեցուն։ Այլ ինչ եւ որ
իրաւամբ կը համարձակի Աստուածա-
տուր վարդապետը ինքնագլուխ խոտո-
նուիլ եւ մատ դնել Լանգրոյ մի՝ որ եր-
բեք իրեն չը վերաբերիր, երբ դատ
ներքեւ է այն, երբ մանաւանդ Ձեր
Աբջաղնուութեան տեղեկութիւն չու-
նենալը եւս հաստատուած է (2)։

Ի՛ր որովհետեւ թէ Ալմեն. Աբջ-
բաղնուութեանդ առ մեզ գրած նա-

(1) Տ. գաւազարեանները՝ ինչ մտայ եւ նպա-
տակի ծառայէը ալ գիտե ընդհ. Ազգը. ինչպէս
որ քոնի յատկութիւններդ իակ գիտե։ Տ. գաւազա-
րեանները հաւատարմութիւնը կառափարձութիւ-
նը վկայելն եարը օտար տերութեանց հիւպատո-
սարանն ալ կը վկայէ։ Եթէ երբեք հակառակ
ազգային փոխառութեան գիտութիւնն հարցու-
նէք՝ պիտի ըսեն որ որչափ Յակոբեանք անզգա-
մութեան մէջ նոյնչափ ալ գաւազարեանք հաւատար-
մ՛էթեան մէջ փոքունած էն։

(2) Ն. Աբջաղնութիւնը Աստուածատուր վար-
դապետը Թողած է Եգիպտոս վանուցս գործակա-
տութեան եւ կարնածապետութեան պաշտօնեա-
վանուցս վերաբերեալ որ եւ է գործերուն կրնայ նե-
կայ գանուիլ առանց ձեզ նեղութեան, վասն զի
ձեզի հետ հայ չտեսնելս օրինաւորութիւ մտքէն
սրմած է. «որ ամբարտաւան էր աչքը, եւ ագահ
սրտիւ, ընդ նմա եւ հայ ոչ ուտէր»։

«Մի լինիք լծակից անհաւատից. քանզի զինչ
հաղորդութիւն է արդարութեան ընդ անբիծու-
թեան. եւ կամ զինչ հաւատարութիւն է լուսոյ ընդ
խաւարի. եւ կամ զինչ միաբանութիւն է Քրիստոսի
ընդ բելիարայ, կամ զինչ բաժին կայ հաւատացելոյն
ընդ անհաւատին. կամ զինչ նմանութիւն է տա-
ճարի Աստուծոյ մեհենից . . . վասն որոյ ելէք
ի միջոց նոցա, եւ մի՛ հինկցարուիք ասէ տէր, եւ ի
պիղծս մի մերձենայք»։

մակներով։ եւ թէ Գիր. Աբջաղն եւ
պետական կրնական յանձնարարու-
թիւններով. միշտ վարդապետը ա-
ռանց մեր գիտակցութեան չի պիտի
միջամտէ իրեն չի վերաբերելիք հնդ-
րոյ ինչպէս եւ բազմիցս միաբանու-
թեանդ օգտակար եղած միջոցները
ցուցուցած էինք իրեն. վասն որոյ կը
պարտաւորիմք նորա այս ապօրինաւոր
ընթացքը եւս ծանօթացնել ձեր Աբջ-
բաղնութեան, յայտնելով որ ձեր հե-
ռատեսութիւնն եւս պիտոյ վա-
թայ զառաջն առնուլ այս անկարգու-
թեանց, քանի որ ձեր Աբջաղնու-
թեան եւս անծանօթ չէ անոր ոչ գո-
վելի ընթացքը որ պարզապէս միաբա-
թեան բարի համբաւոյն ամօթն ու
նախատինքն պիտոյ լինի. ի մեծ ցաւ
սրտի ձերդ Աբջաղնութեան ու ամե-
նայն ճշմարիտ ազգասիրաց։

Ու և խորին յարգանօք համբու-
րելով զձեզ ամենապատիւ աբջաղնու-
թեանդ մնամ ծառայ։

Երուսաղէմ վանքն Հոգւոյ Փաշային
դեկտեմբեր 10. Յակոբեանց։
Ընդհանրապէս Տ. Տ. Նայիլ Աբջոլեան
արք եպիսկոպոս և Պարբերապ աբջոց
Յակոբեանց վանուց։ յիշատակեմ։

Հաստատակաց կարծեաց առնելին
կը Թողուլ գործել և իմաստասիրել.
ինչ ըսել է կատակ մը որ կռակողին ոչ
ստորագրութիւնն ունի, և ոչ կնիքը.
բայց միայն կռակակատարներուն կնի-
քովը վաւերացած։

Ի՛ր հանգուցեալին ինչքերը գրի
առնուած ժամանակ նոյն ինքն հանգու-
ցեալն ինքնագիր կռակը մնաւ կէն
ելլէ քան իւր ստորագրութեամբն
ու կնիքովը վաւերացած, և իրեն կը-
ռակակատար որոշած հաւատարիմ
անձ մը Գաւազարեան Սեծ. Յա-
կոբ Աղա, և ոչ ինքնակոչ խումբ մը
ընչաքաղցներ։

Table

Preface	111–114
Introduction: Purpose and Method	115–121
Part I: Foundations	122–130
Chapter 1: Early Life	122–126
Chapter 2: Education and Training	127–130
Part II: Development	131–138
Chapter 3: First Publications	131–134
Chapter 4: Reception and Criticism	135–138
Part III: Mature Work	139–146
Chapter 5: Major Contributions	139–142
Chapter 6: Later Years	143–146
Bibliography	147–152
Index	153–160

ՅԱՆԿ

ՄԱՑԻՒ

Պատասխանիք և լուծումն խաբէութեանց հիմնական տարբերութեանց կաթուղիկէ և Յունական դաւանութեանց. 121—128
Կպարոսի Եկեղեցւոյ և վանուց հաշուեցուցակը. 128—130
Յիսուսեան կրօնաւորին նամակը. 130—136
Մահ արձան փարիս հանըմի. 136—139
Աչք Եգիպտոսի Ընկերական խնդիր. 139—141
Պահրէէն եկած նամակներ. 141—144

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆՔ

Ա. Սիօնը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ մէկուկէս ութածալ թղթով.

Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ մէճիտիէի հանդերձ ճանապարհի ծախքովը, կանխիկ վճարելի:

Գ. Ջատ տեղրակ առնել ուղողը, պէտք է առնն մէկ տեղրին չորս գահեկան վճարէ: